

๑๒๐ ปี โรงเรียนแพทย์ศิริราช

ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สรวง ใจ แสงวิเชียร, พ.บ., พ.ด.

ภาควิชากายวิภาคศาสตร์, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐.

กำเนิดโรงเรียนแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราช

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ทำหนังสือกราบบังคมทูล ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม รศ. ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) อีก ๑๔ วันจะสิ้นปีตามการนับปีตามปฏิทินสมัยก่อน ซึ่งนับวันที่ ๑ เมษายนเป็นวันขึ้นปีใหม่ ถ้านับตามปฏิทินสากล จะเป็นวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓) ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งโรงเรียนแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อตั้งโรงเรียนแพทย์สำเร็จแล้วจึงทำหนังสือกราบบังคมทูล ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน รศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ว่า การฝึกหัดวิชาแพทย์นั้นได้เปิดการเรียนแล้ว เมื่อวันที่ ๕ กันยายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

นามและสังกัดใน ๑๒๐ ปี

๑. โรงเรียนศิริราชแพทยากร (พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๔๓) เปิดเรียนวันแรกวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓ คำว่า “โรงเรียนแพทยากร” และ “โรง.....แพทยากร” เป็นสามัญนาม แปลว่าโรงเรียนแพทย์ ฉะนั้น ระยะเวลาชื่อโรงเรียนแพทย์ก็คือ โรงเรียนแพทย์ศิริราช สังกัดกรมพยาบาล กระทรวงธรรมการ

๒. โรงเรียนราชแพทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๖๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อโรงเรียนแพทย์ว่า “โรงเรียนราชแพทยาลัย” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ และเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดตึกอำนวยการโรงเรียน ซึ่งมีป้ายชื่อโรงเรียนราชแพทยาลัย เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓ โรงเรียนราชแพทยาลัยยังสังกัดกรมพยาบาล จน พ.ศ. ๒๔๔๙ จึงยุบกรม

พยาบาล ยกโรงพยาบาลต่าง ๆ ไปขึ้นกับกระทรวงนครบาล ยกเว้นโรงพยาบาลศิริราชคงอยู่กับ โรงเรียนราชแพทยาลัย โดยย้ายไปสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงธรรมการต่อไป

๓. คณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๗๖) วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ (ถ้านับตามปฏิทินสากล จะเป็น พ.ศ. ๒๔๖๐) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ (๑๒ วันต่อมา) โปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนราชแพทยาลัย เป็นคณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๖๙ เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็น กระทรวงธรรมการตามเดิม

๔. คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๘๕) พ.ศ. ๒๔๗๖ เปลี่ยนชื่อคณะใหม่ แต่ยังคงสังกัดเดิม พ.ศ. ๒๔๘๔ เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

๕. คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ (พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๕๑๒) วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลตั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ โดยอยู่ในสังกัดของกรมมหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ กระทรวงการสาธารณสุข ย้ายคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล พร้อมทั้งแผนกอิสระ ๓ แผนก คือ ทันตแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ และสัตวแพทยศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาตั้งเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ แล้วให้ยกฐานะแผนกอิสระ

ทั้งสามเป็นคณะวิชา พ.ศ. ๒๕๐๔ มหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัยย้ายสังกัดมาอยู่ในสำนักนายกรัฐมนตรี (หมายเหตุ: พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๔ คณะแพทยศาสตร์ มีคณะเดียว ตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช)

๖. คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ. ๒๕๑๒-ปัจจุบัน) วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยมหิดล และเปลี่ยนชื่อคณะฯ โดยตัด และ ออก พ.ศ. ๒๕๑๕ มหาวิทยาลัยย้ายไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ พ.ศ. ๒๕๒๐ เปลี่ยนชื่อทบวงเป็นทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๖ มีการปฏิรูปการศึกษา ล้มทบวงมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดลย้ายไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญา ในร้อยละสิบปี

๑. ประกาศนียบัตรแพทย์ (พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๔๕) เวลาเรียน ๓ ปี รับนักเรียนที่อ่านออกเขียนได้เข้าเรียน ปีแรกยังไม่มีการสอนแพทย์แผนไทย ปีต่อมาจึงสอนแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๔๔๑ จึงกำหนดรับนักเรียนที่จบประโยค ๒ เข้าเรียน

๒. ประกาศนียบัตรแพทย์ (พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๔๕๕) เวลาเรียน ๔ ปี ปีสุดท้ายเป็นแพทย์ฝึกหัด รับนักเรียนจบประถมบริบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงกำหนดว่ารับนักเรียนจบมัธยมปีที่ ๓ เข้าเรียน มีสอบเข้า การเรียนแบ่งเป็นชั้นชัดเจน มีการเรียนแพทย์แผนไทย

๓. ประกาศนียบัตรแพทย์ (พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๖๐) เวลาเรียน ๕ ปี แบ่งเป็น ๒ ภาค ภาคละ ๒ ปีครึ่ง ในแต่ละปี แบ่งการเรียน เป็น ๒ อัมพรพหุ (Semester) ๕ อัมพรพหุ เป็น ๑ ภาค มีการสอบไล่ใหญ่ประจำภาค ภาคแรกคือวิทยาศาสตร์และปรีคลินิก ภาคที่สองคือคลินิกและแพทย์ฝึกหัด รับนักเรียนจบชั้นมัธยม ๖ เข้าเรียน การเรียนแพทย์แผนไทยเลิกไปประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๗

๔. ประกาศนียบัตรแพทย์ (พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๔) เวลาเรียน ๖ ปี แบ่งเป็น ๒ ภาค ภาคละ ๓ ปี รับนักเรียนจบมัธยม ๖ แต่ถ้าจบมัธยม ๘ มาเข้าเรียนให้เรียนปีที่ ๒ เลย ๔ ปีแรกเรียนที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ๒ ปีหลังเรียนคลินิกที่ศิริราช

๕. ประกาศนียบัตรแพทย์ (พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๖๕) เวลาเรียน ๖ ปี ๒ ปีแรกเรียนที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ๔ ปีหลังเรียนที่ศิริราช รับนักเรียนจบ ม.๖-ม.๘ เข้าเรียน แพทย์ที่เข้าเรียนตามหลักสูตรนี้ พ.ศ. ๒๔๖๕ สำเร็จการศึกษา พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นแพทย์ประกาศนียบัตรรุ่นสุดท้าย

(หมายเหตุ: พ.ศ. หมายถึง พ.ศ. ที่เข้าเรียนปีแรก)

๖. แพทยศาสตรบัณฑิต (พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๙๙) เวลาเรียน ๖ ปี รับนักเรียนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ คือ มัธยม ๘ เข้าเรียน แบ่งการเรียนเป็นเตรียมแพทย์ ๒ ปี เรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรีคลินิก ๒ ปี เรียนที่คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล และคลินิก ๒ ปีที่คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ไม่มีการบังคับให้ฝึกงานหลังเรียนสำเร็จ มีแต่สมัครเป็นแพทย์ประจำบ้านตามความสมัครใจ แพทยศาสตรบัณฑิตรุ่นแรก เข้ามหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๖๖ เรียนสำเร็จ พ.ศ. ๒๔๗๑ แพทย์หญิงรุ่นแรกเข้าเรียนมหาวิทยาลัยปีแรก พ.ศ. ๒๔๗๐ เรียนจบ พ.ศ. ๒๔๗๕ แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตคนแรก เรียนจบ พ.ศ. ๒๔๗๕

๗. แพทยศาสตรบัณฑิต (พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๑) เวลาเรียน ๖ ปี ได้รับปริญญา แต่บังคับให้เป็นแพทย์ฝึกหัดอีก ๑ ปี จึงจะได้ใบประกอบโรคศิลปะ สาขาเวชกรรม ชั้นที่ ๑ (ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม) หลักสูตร ๖ ปีแรกแทบไม่ต่างจากเดิม พ.ศ. ๒๕๐๕ นักศึกษาแพทย์ (นศพ.) ปีที่ ๑ เริ่มมี ๒ กลุ่ม พวกหนึ่งมาจากคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีกพวกหนึ่งมาจากคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ (คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลในปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงไม่มีนิสิตจุฬาฯ ข้ามฟากมาเรียนที่ศิริราชอีก นศพ. ที่เข้าเรียนปีที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ จบชั้นปีที่ ๒ ของโรงเรียนแพทย์แล้ว ทำวิทยานิพนธ์ (ไม่ยาวนาน) ๑ เรื่อง จะได้รับพระราชทานปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตร์การแพทย์)

๘. แพทยศาสตรบัณฑิต (พ.ศ. ๒๕๒๒-ปัจจุบัน) การประชุมอบรมแพทยศาสตร์ศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๔ มีข้อตกลงให้เลิกแพทย์ฝึกหัด ลดเตรียมแพทย์ลงเหลือ ๑ ปี เรียนปรีคลินิก ๒ ปี และคลินิก ๓ ปี โดยปีที่ ๖ ให้

นักศึกษาทำหน้าที่เหมือนแพทย์ฝึกหัด เรียกว่า “นักศึกษาแพทย์ภาคเวชปฏิบัติ” นักศึกษาออกตรวจรักษาผู้ป่วยทั้ง ๆ ที่ไม่มีทั้งปริญญาและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม เป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในหลักการ นักเรียนแพทย์ไทยจึงได้เรียนวิทยาศาสตร์น้อยลงไปเท่าตัว ทบวงสั่งให้เปลี่ยนชื่อชั้นนักศึกษาเป็นนักศึกษาแพทย์ปีที่ ๑ แทนเตรียมแพทย์ และเป็นปีที่ ๒ ถึง ๖ ในโรงเรียนแพทย์ ดังนั้น พ.ศ. ๒๕๒๓ จึงมีนักศึกษาหลักสูตร ๒:๒:๒ ซ้อนกับหลักสูตร ๑:๒:๓ เมื่อนักศึกษาหลักสูตรใหม่นี้ข้ามฟากมาเรียนที่ศิริราชในชั้นปีที่ ๒ แพทย์หลักสูตรเดิมสำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๒๗ (ศิริราชรุ่น ๘๙) และปี พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๒๘ เป็นปีสุดท้ายที่มีแพทย์ฝึกหัด นอกจากนี้แล้วยังเป็นปีแรกที่มี “นักศึกษาแพทย์ภาคเวชปฏิบัติ” รุ่นแรก (ศิริราชรุ่น ๙๐) เริ่มปฏิบัติงานคล้ายแพทย์ฝึกหัดด้วย

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ระยะเวลาเป็นการปรับวิธีสอน วิธีเรียน ปรับหลักสูตรย่อย ปรับลด หรือปรับเพิ่มบางวิชาเท่านั้น (หมายเหตุ: ปี พ.ศ. คือปีที่เข้าเรียน)

ตำแหน่งบริหาร

๑. อธิบดีกรมพยาบาล (พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๔๙)

- ๑.๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
- ๑.๒ พระยาไกรโกษา (เทศ ภูมิรัตน)
- ๑.๓ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
- ๑.๔ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวิจิตรวรณปริชา

๒. โรงเรียนราชแพทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๔๙)

๒.๑ อาจารย์ใหญ่ฝ่ายแพทย์แผนปัจจุบัน - นพ.ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์

๒.๒ อาจารย์ใหญ่ฝ่ายแพทย์แผนไทย - มจ.เจ็ก ทินกร

๓. โรงเรียนราชแพทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๔๙-๒๔๕๖)

๓.๑ ผู้อำนวยการ

๔. โรงเรียนราชแพทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๖๐)

๔.๑ ผู้อำนวยการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร

๕. คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๖๐

๕.๑ อธิบดีกรมมหาวิทยาลัย

๕.๒ ผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕.๓ คณบดีคณะแพทยศาสตร์

๖. คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๗๔

๖.๑ อธิบดีกรมมหาวิทยาลัย

๖.๒ อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖.๓ คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล

๗. คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๖

๗.๑ อธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

๗.๒ คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล

๘. คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๔

๘.๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

๘.๒ คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล

๙. คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๑๒

๙.๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

๙.๒ คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

การแบ่งหน่วยงาน (ตัวเลข พ.ศ. คือ พ.ศ. ที่พบเอกสาร)

สมัยโรงเรียนราชแพทยาลัย พ.ศ. ๒๔๕๓

แบ่งหน่วยงานเป็นฝ่ายโรงเรียนแพทย์ ฝ่ายโรงพยาบาล และฝ่ายโรงเรียนพยาบาล แต่ละฝ่ายมีผู้ปกครองแยกกัน

โรงเรียนแพทย์ และโรงพยาบาล น่าจะมีความสำคัญทัดเทียมกัน โรงเรียนมีอาจารย์สอนวิชาพื้นฐานและวิชาแพทย์ มีอาจารย์สอนการผ่าตัดและการตรวจใช้อาจารย์ที่เป็นชาวต่างประเทศเกือบทั้งหมดเป็นอาจารย์พิเศษ เว้นแต่หมอแมคฟาร์แลนด์ โรงพยาบาลแบ่งเป็นแผนกคนไข้ต่าง ๆ เช่น แผลสด แผลเปื่อย แผนกคลอดบุตร มีแพทย์ประจำโรคคนไข้ ทำหน้าที่รักษาคนไข้ และสอนนักเรียนด้วย

โรงเรียนราชแพทยาลัย พ.ศ. ๒๔๕๗ แบ่งส่วนราชการเป็นกองกลาง กองโรงเรียนแพทย์ และ

โรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์และหญิงพยาบาล มีอาจารย์สอนวิชาต่าง ๆ กองโรงพยาบาล แบ่งเป็นโรงคนไข้ต่าง ๆ มีแพทย์ประจำโรงคนไข้

คณะแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๖๐ (ต้นปี) แบ่งเป็นฝ่ายการสอนและกองรักษาพยาบาล การสอน แบ่งเป็นแผนกวิชาโสตศอนาสิกศาสตร์และศัลยกรรม แผนกวิชาปรุงยา (สอนเภสัชกร) และแผนกโรงเรียนผดุงครรภ์และพยาบาล ส่วนโรงพยาบาล แบ่งเป็นกองโสตศอนาสิกกรรม กองศัลยกรรม กองสูติกรรมและทารกปริบาล และห้องตรวจเชื้อ

ฝ่ายโรงพยาบาลมีแพทย์ประจำ โรงคนไข้ต่าง ๆ และทำหน้าที่สอนนักเรียนแพทย์ในการทำการรักษาผู้ป่วยด้วย แพทย์ประจำโรงคนไข้อาวุโสน้อยกว่าอาจารย์สอนวิชา

คณะแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๖๐ แผนกการสอนวิชาแพทย์และการรักษาร่วมกันมีหัวหน้าคนเดียว โดยแบ่งงานดังนี้แบ่งเป็นกองกลาง กองโสตศอนาสิก (หัวหน้าคือแม่กองโสตศอนาสิกกรรม) กองศัลยกรรม (หัวหน้าคือแม่กองศัลยกรรม) กองสูติกรรม (หัวหน้าคือแม่กองสูติกรรม) และห้องตรวจเชื้อและพยาธิวิทยา

[หมายเหตุ: คำว่า “โสต” ยังติดมาในศิริราชอีกนานมาก ตึกอายุรกรรม (ตรงตำแหน่งศูนย์โรคหัวใจ) ที่สร้าง พ.ศ. ๒๔๘๒ ที่แรกเรียกชื่อว่า ตึกโสตกรรม หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ ยังติดปากเรียกของผู้ป่วยตึกอายุรกรรมว่า “โสตชาย” หรือผู้ป่วยตึกอายุรกรรมว่า “โสตหญิง” คู่กับ “ศัลย์ชาย” (มหิดลบำเพ็ญ) และ “ศัลย์หญิง”]

พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๕ ปรีคลินิกย้ายไปจัดการเรียนที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ที่วังประทุมวันทั้งหมด ภาควิภาคต้องสร้างโรงเรียนสำหรับเรียนเรียกว่า “โรงเรียนกายวิภาค” ห้องปฏิบัติการวิชาอื่นใช้ร่วมกับนิสิตวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์

คณะแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ย้ายปรีคลินิกกลับมาที่ศิริราช จัดการเรียนการสอนตามความตกลงกับมูลนิธิโรคคัฟเฟิลเลอร์ ในการปรับปรุงการศึกษาแพทย์ให้ถึงระดับปริญญา มีการแบ่งเป็น ๑๑ หน่วยงานดังนี้ ๑) กองกลาง เทียบเท่าสำนักงานคนปด

ในปัจจุบัน ๒) กองกายวิภาควิทยา ๓) กองสรีรวิทยา ๔) กองพยาธิวิทยา ๕) กองอายุรศาสตร์ ๖) กองศัลยกรรม ๗) กองสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา ๘) แผนกสุขวิทยาและสาธารณสุข ๙) โรงเรียนพยาบาลและผดุงครรภ์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ๑๐) แผนกพยาบาล และ ๑๑) โรงพยาบาลศิริราช (พ.ศ. ๒๔๗๒ เพิ่มแผนกเอกซเรย์) หัวหน้ากองเรียก “แม่กอง” เช่น แม่กองกายวิภาควิทยา เป็นต้น

คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๗๖ แบ่งเป็น ๑๑ หน่วยงานดังนี้ ๑) แผนกสารบรรณและหอสมุดคณะ ๒) แผนกกายวิภาควิทยา ๓) แผนกสรีรวิทยา ๔) แผนกพยาธิวิทยา ๕) แผนกอายุรศาสตร์ ๖) แผนกศัลยกรรม ๗) แผนกสูติศาสตร์และโรคเฉพาะสตรี ๘) แผนกเอกซเรย์ ๙) แผนกเภสัชกรรม ๑๐) แผนกพยาบาล และผดุงครรภ์ และ ๑๑) ศิริราชพยาบาล

หัวหน้าแผนกวิชาเรียก “หัวหน้าแผนก” ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเท่ากับหัวหน้าแผนกในกรมกองต่าง ๆ ที่เป็นข้าราชการชั้นโทเท่านั้น ในช่วงนั้นเงินเดือนอาจารย์ของศิริราช (และของมหาวิทยาลัย) ขึ้นช้ามาก จนถูกล้อว่า เกิดขึ้นโท ตายขึ้นโท เพราะแพทย์เรียนจบก็บรรจุเป็นข้าราชการชั้นโทแล้ว

คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (พ.ศ. ๒๔๙๒) คณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาลย้ายมาอยู่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ โดยยังมีหน่วยงานเหมือนเดิม จน พ.ศ. ๒๔๙๘ จึงเพิ่มแผนกวิชาอีก ๒ วิชา พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงแบ่งเป็น ๑๒ หน่วยงานดังนี้ ๑) แผนกอำนวยการ ๒) แผนกกายวิภาคศาสตร์ ๓) แผนกสรีรวิทยา ๔) แผนกพยาธิวิทยา ๕) แผนกอายุรศาสตร์ ๖) แผนกศัลยกรรม ๗) แผนกสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา ๘) แผนกรังสีวิทยา ๙) แผนกกุมารเวชศาสตร์ ๑๐) แผนกจักษุวิทยา วิทยาโสต นาสิกและลาริงซ์ ๑๑) แผนกพยาบาล-ผดุงครรภ์ และ ๑๒) แผนกเภสัชกรรม (หมายเหตุ: ชื่อวิชาที่มี -logy ให้ลงท้ายด้วย “วิทยา” ถ้าไม่มีให้ลงท้ายด้วย “ศาสตร์” จึงเรียก Anatomy ว่า “กายวิภาคศาสตร์” ตามประกาศราชบัณฑิตยสถาน)

คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๐) หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ มีแผนกวิชาเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก ๘ วิชา ดังนี้ ๑) แผนกชีวเคมี ๒) แผนกเภสัชวิทยา ๓) แผนกจุลชีววิทยา ๔) แผนกนิติเวชวิทยา ๕) แผนกปรสิตวิทยา ๖) แผนกเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม ๗) แผนกศัลยศาสตร์ ออร์โธปิดิกส์และกายภาพบำบัด ๘) แผนกวิสัญญีวิทยา รวมเป็น ๑๗ แผนกวิชา

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ. ๒๕๑๒-ปัจจุบัน) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามมหาวิทยาลัยให้ใหม่ว่า “มหาวิทยาลัยมหิดล” พระราชบัญญัติใหม่ประกาศ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ในพระราชบัญญัติใหม่ ให้เรียกแผนกวิชาว่า “ภาควิชา” หัวหน้าเรียก “หัวหน้าภาควิชา” ตัด “และ” ออกจากชื่อคณะ จึงเป็นคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณะฯ เพิ่มหน่วยงานขึ้นมาก ทั้งหน่วยงานวิชาการและงานบริการ

ยศ บรรดาศักดิ์ และราชทินนาม ของอาจารย์โรงเรียนแพทย์

อาจารย์ของโรงเรียนแพทย์ศิริราชเป็นข้าราชการพลเรือน จะมียศทหารเฉพาะผู้ที่ถูกขอตัวไปช่วยในราชการสงครามบางครั้งเท่านั้น

ยศ ยศข้าราชการพลเรือน เริ่มมีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เปรียบเทียบกับยศทหารดังนี้

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว รัฐบาลให้เลิกยศพลเรือน แต่มียศชั้นเป็น ข้าราชการพลเรือน ชั้นจัตวา ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก และชั้นพิเศษ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๐ เลิกยศชั้น แบ่งข้าราชการเป็นระดับ ตั้งแต่ระดับ ๑ ถึง ๑๑

บรรดาศักดิ์ เป็นศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินสยามพระราชทานให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนมาแต่สมัยโบราณ สมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งเป็นชั้นประทวนและสัญญาบัตร บรรดาศักดิ์ที่พระราชทานข้าราชการทั่วไปมี ๖ ชั้นตามลำดับดังนี้ หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา และเจ้าพระยา อาจารย์ โรงเรียนแพทย์ (ที่จบในประเทศ) จะได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุน แล้วเลื่อนขึ้นไปตามลำดับ อาจารย์ศิริราชได้เป็นพระยา ๑ คน คือ พระยาเวชสิทธิ์พิลาศ แพทย์ที่จบจากศิริราชได้เป็นพระยา ๕ คน เท่านั้น อาจารย์ที่ได้ปริญญาจากต่างประเทศจะเริ่มต้นเป็นหลวง

นามบรรดาศักดิ์หรือ “ราชทินนาม” จะบอกถึงตำแหน่งที่ทำงาน เช่น พระยานครพระรามเป็นเจ้าเมืองลพบุรี พระยาแพทยพงศาวิสุทธาธิบดีเป็นเจ้ากรมหมอหลวง เจ้าพระยาพลเทพเป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ เมื่อพ้นจากตำแหน่งก็จะได้รับพระราชทานราชทินนามใหม่ (ฉะนั้น เวลากล่าวถึงข้าราชการ จึงมักจะบอกชื่อตัวหรือฉายาไว้หลังราชทินนามด้วย เพื่อจะได้รู้ว่าเป็นใคร) นอกจากตั้งตามตำแหน่งหน้าที่แล้วราชทินนามอาจตั้งตามคุณสมบัติเฉพาะบุคคล เช่น พระสอนถุกะระบอบ พระยาโอวาทวรกิจ พระบำบัด

ยศข้าราชการ พลเรือนทั่วไป	ยศข้าราชการกระทรวงวัง	ยศทหารบก
รองอำมาตย์ตรี (ร.อ.ต.)	รองเสวกตรี	ร้อยตรี
รองอำมาตย์โท (ร.อ.ท.)	รองเสวกโท	ร้อยโท
รองอำมาตย์เอก (ร.อ.อ.)	รองเสวกเอก	ร้อยเอก
อำมาตย์ตรี (อ.ต.)	เสวกตรี	พันตรี
อำมาตย์โท (อ.ท.)	เสวกโท	พันโท
อำมาตย์เอก (อ.อ.)	เสวกเอก	พันเอก
มหาอำมาตย์ตรี (ม.อ.ต.)	มหาเสวกตรี	พลตรี
มหาอำมาตย์โท (ม.อ.ท.)	มหาเสวกโท	พลโท
มหาอำมาตย์เอก (ม.อ.อ.)	มหาเสวกเอก	พลเอก

สรรพโรค พระพิภยจักรุศาสตร หลวงกุมารแพทย์ หลวง
กุมารประเสริฐ สมัยหลังราชทินนามมักจะคิดจากชื่อตัว
หรือชื่อสกุล เช่น หลวงไวยเศวตรางกูร หลวงพินพากย
พิทยภพ พล.ร.อ. หลวงสินธุ์สงครามชัย

ราชทินนามของอาจารย์ ศิริราชมีที่มาจาก
กัน คือ

บรรดาศักดิ์แพทย์แผนโบราณ เช่น หลวงไตร
กิตยานุกการ หลวงพินิจไวยาการ หลวงราชพรมมา

ราชทินนามตามความสามารถเฉพาะตน เช่น
พระอาจิวิยาคม พระอัพันตราพาพิศาล หลวง
อายุรแพทย์พิเศษ พระศัลยเวชวิศิฏ หลวงไวยเศวต
กูร หลวงกายวิภาคบรรยาย ขุนศิริวิษั หลวงศัลยเวช
พิศาล ขุนศัลยแพทย์ ขุนชีวิตพิเศษ ขุนสมรรถสูติการ

ราชทินนามที่โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นชุดสำหรับ
อาจารย์โรงเรียนแพทย์มีดังนี้

ชุดที่ ๑ พระยาเวชสิทธิ์พิลาศ ขุนเวชศาสตร์พินิต พระ
เวชกิจพิศาล หลวงเวชการพิเศษ

ชุดที่ ๒ หลวงบริบูรณ์เวชสาส์น หลวงบริหารเวชกิจ
พระยาบริรักษ์เวชการ ขุนบริหารเวชศาสตร์

ชุดที่ ๓ ขุนสารวิทย์วิทยาสถ ขุนอายุรศาสตร์วิสัย ขุน
กายวิภาคพิศาล

ราชทินนามที่ผูกขึ้นจากชื่อตัว เช่น หลวงเฉลิม
คัมภีรเวชย์ หลวงพินพากยพิทยาภพ ขุนเกตุทัศน์
วิทยาพยาธิ หลวงวาทวิทยาวชิธรณ์ หลวงพรมหัตถเวทย์

อาจารย์ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ปี
เดียวกัน ราชทินนามจะคล้องจองกัน

หลังพ.ศ. ๒๔๗๕ ไม่มีการพระราชทานบรรดา
ศักดิ์ อีก ต่อมามีกฎหมายให้เลิกบรรดาศักดิ์ ผู้มีบรรดา
ศักดิ์ทุกคนต้องเวนคืนราชทินนาม และกลับไปใช้ชื่อตัว
แต่รัฐบาลอนุญาตให้ใช้ราชทินนามหรือส่วนหนึ่งของ
ราชทินนามเป็นชื่อตัว ชื่อรอง (เอาอย่างฝรั่ง) หรือนาม
สกุลก็ได้ เช่น พระยาบริรักษ์เวชการเป็น นพ.บริรักษ์
ดิดิตรานนท์ หลวงเทพวรสันต์เป็น นพ.เทพ วรสันต์
ขุนสันติสุขบริหารเป็น นพ.สันต์ สันติสุข ขุนฉันทศาสตร์
โกศลเป็น นพ.ไย ฉันทศาสตร์โกศล ขุนสอนสุขกิจเป็น
นพ.สอน ส.ฉันทกรานนท์ พระยามโหศวรรย์เป็นนายก
อมโหศวรรย์ สมบัติศิริ พล.อ.อ. ขุนรณนภากาศเป็น

พล.อ.อ. พื่น รณนภากาศ ฤทธาคนี หลวงสถิตินมาน
การเป็นนายชวน สถิตินมานการ

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่
เวนคืนบรรดาศักดิ์ชกกลับมาใช้บรรดาศักดิ์ได้ดังเดิม
อาจารย์ศิริราชกลับไปใช้บรรดาศักดิ์ตามเดิมเกือบทุก
ท่าน นอกจาก ศ.นพ.เฉลิม พรมมาส ซึ่งใช้ชื่อเดิมนาม
สกุลเดิมไม่กลับไปใช้บรรดาศักดิ์อีก

ตำแหน่งอาจารย์และตำแหน่งวิชาการ

สมัยแรกกำหนดตำแหน่งอาจารย์ไว้ ๖ ตำแหน่ง
ดังนี้ ผู้สอน อาจารย์ผู้ช่วย อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ โดยตำแหน่งผู้ช่วย
ศาสตราจารย์และรองศาสตราจารย์ในสมัยแรกไม่มี
ระเบียบคุณสมบัติประจำตำแหน่ง

สมัยที่ ๒ กำหนดตำแหน่งอาจารย์ไว้ ๕
ตำแหน่งดังนี้ อาจารย์ตรี อาจารย์โท อาจารย์เอก
อาจารย์ ชั้นพิเศษ และศาสตราจารย์ โดยตำแหน่ง
อาจารย์ชั้นพิเศษและศาสตราจารย์เป็นตำแหน่งที่โปรด
เกล้าฯ แต่งตั้ง อาจารย์ชั้นพิเศษคืออาจารย์ประจำที่
เป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ไม่ใช่อาจารย์พิเศษซึ่งหมายถึง
อาจารย์ที่มีใช้อาจารย์ประจำ

ปัจจุบัน กำหนดให้อาจารย์ประจำมีตำแหน่ง
วิชาการ ๕ ตำแหน่งดังนี้ อาจารย์ (ระดับ ๔-๗) ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ (ระดับ ๖-๘) รองศาสตราจารย์ (ระดับ
๗-๙) ศาสตราจารย์ (ระดับ ๘-๑๐) และศาสตราจารย์
ระดับ ๑๑ สำหรับอาจารย์พิเศษมีตำแหน่งวิชาการได้
คล้ายตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ประจำ แต่เดิมคำว่า
“พิเศษ” ต่อท้าย เช่น ศาสตราจารย์พิเศษ คุณสมบัติ
คล้ายกันกับศาสตราจารย์ประจำ แต่ไม่เกี่ยวกับระดับ
และเงินเดือน โดยตำแหน่งศาสตราจารย์และศาสตรา
จารย์พิเศษเป็นตำแหน่งที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ส่วน
ศาสตราจารย์คลินิกเป็นตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะของ
อาจารย์ทางคลินิกของมหาวิทยาลัยมหิดลเท่านั้น แต่ง
ตั้งโดยมหาวิทยาลัยมหิดล

Emeritus Professor คือศาสตราจารย์ประจำที่
เกษียณแล้ว แต่ยังทำงานสอนหรือทำงานวิจัยให้
มหาวิทยาลัย บางมหาวิทยาลัยก็ต้องแต่งตั้ง บางแห่งก็

เป็นโดยอัตโนมัติ ชื่อตำแหน่งนี้เดิมแปลว่า “ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์” เช่น ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ พระอาจารย์ทิม ต่อมามีคำว่า “ศาสตราจารย์อุปการคุณ” สำหรับมหาวิทยาลัยมหิดลเรียกว่า “ศาสตราจารย์เกียรติคุณ” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเรียกว่า “ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์” ศ. พระอาจารย์ทิมได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์คนแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙

ตำแหน่ง Emeritus Professor นี้ เมื่อเรียกว่า ศาสตราจารย์อุปการคุณ ก็ไม่ค่อยตั้งใคร จึงเหมือนหนึ่งสูญหายไป พ.ศ. ๒๕๒๗ มหาวิทยาลัยมหิดลออกระเบียบให้เรียก “ศาสตราจารย์ กิตติมศักดิ์” ว่า “ศาสตราจารย์เกียรติคุณ” ให้ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยมหิดลทุกคนที่ออกจากราชการเพราะเกษียณอายุราชการหรือลาออก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๖ มีระเบียบให้มหาวิทยาลัยตั้งศาสตราจารย์เกียรติคุณเฉพาะศาสตราจารย์ที่พ้นจากอาจารย์ประจำซึ่งคณะฯ ตันสังกัดเสนอขอตำแหน่งให้เท่านั้น

การเรียนแพทย์ และปริญญาแพทย์ ในระบบต่าง ๆ

ระบบอังกฤษที่ใช้ในสหราชอาณาจักรและประเทศในจักรภพอังกฤษ ใช้เวลาเรียน ๕ (๖) ปี ประกอบด้วย เตรียมแพทย์ ๑ ปี ปรีคลินิก ๒ ปี คลินิก ๒ ปี (House officer ๑ ปี) เมื่อสำเร็จการศึกษา จะได้ปริญญาตรี Bachelor of Medicine (M.B.) และ Bachelor of Surgery (B.S.) ของมหาวิทยาลัย เช่น M.B., B.S. ของมหาวิทยาลัยลอนดอน, M.B., Ch.B. มหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก หรือ M.B., B.S., B.A.O. ของมหาวิทยาลัยดับลิน ไนไอร์แลนด์

หลังได้ปริญญาแล้ว เรียนต่อปริญญาเอก โดยทำวิทยานิพนธ์และสอบเพื่อรับปริญญา Doctor of Medicine (M.D.) หรือเข้าเป็นแพทย์ประจำบ้าน แล้วเข้าสอบเป็นสมาชิกของราชวิทยาลัย ซึ่งเดิม มี ๓ แห่ง คือ M.R.C.P. ของราชวิทยาลัยอายุรแพทย์, F.R.C.S. ของราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ และ M.R.C.O.G. ของราช

วิทยาลัยสูติ-นรีแพทย์

ในอังกฤษ ยังมีการสอบเป็นแพทย์ ได้ประกาศนียบัตรที่ต่ำกว่าปริญญาคือ

- M.R.C.S. (Eng) L.R.C.P. (Lond) เป็นข้อสอบของ Conjoint Board ของราชวิทยาลัยอายุรแพทย์และราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ ผู้ที่เรียนแพทย์ในมหาวิทยาลัยจะสอบ Conjoint Board เสียก่อน แล้วจึงสอบปริญญาในภายหลัง เพราะมีสิทธิ์เป็นแพทย์เสมอกัน

- LMSSA หรือ LSA เป็นข้อสอบของ Society of Apothecary ผู้ที่สอบได้จะทำเวชปฏิบัติได้เฉพาะในเขตของ City of London (Licentiate Medical and Surgical Society of Apothecary)

ปริญญาแพทย์ของไทยเป็นแบบอังกฤษ คือ แพทยศาสตรบัณฑิตและแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิต (โดยทำวิทยานิพนธ์ แล้วสอบ)

ระบบประเทศภาคพื้นยุโรปเป็นแบบเดียวกับอังกฤษ แต่ปริญญาแตกต่างกันไป เช่น เยอรมนี จบแพทย์ได้ Diplom. med. ต้องสอบใบประกอบโรคศิลปะ Dip Start Exam หลังจากนั้นทำวิทยานิพนธ์ แล้วสอบ Dokter der Medizin (Dr.med.) และสอบผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ หรือ Facharzt fur ... ในสาขาต่าง ๆ หรือ เคนมาร์ค จบแพทย์แล้วได้ปริญญาตรี Candidatus Medicine (Can. Med.) หลังจากนั้นทำวิทยานิพนธ์ แล้วสอบได้ Dr.Med.

ขนาดและความยากง่ายของวิทยานิพนธ์แตกต่างกันในระหว่างประเทศภาคพื้นยุโรป แม้ในประเทศเดียวกันต่างมหาวิทยาลัยกันก็ต่างกัน การสอบสำหรับแพทย์ต่างประเทศที่จะเดินทางกลับประเทศของตนก็มีความเข้มงวดน้อยกว่าผู้ที่จะไม่กลับ

ระบบอเมริกาและประเทศที่อยู่ในอิทธิพล (ประเทศที่นิยมระบบอเมริกา) ผู้ที่จะเรียนแพทย์ ต้องจบปริญญาตรีวิชาอะไรก็ได้ อาจได้ปริญญา B.Sc. หรือ B.A. ก็ได้ แต่ต้องเรียนวิชาบังคับ คือ เคมี (อนินทรีย์และอินทรีย์เคมี) ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ ชีววิทยา (รวมทั้งพันธุศาสตร์และวิทยาเอ็มบริโอ) และวรรณคดี ต้องเรียนวิชาบังคับให้ได้เกรดเอทั้งหมด (ไม่เช่นนั้นแข่งกับคนอื่นไม่ได้) แล้วเรียนวิชาอื่นจนได้หน่วยกิตครบที่จะได้ปริญญาตรี

แล้วสมัครเข้าเรียนแพทย์ที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยใดก็ได้ ใช้เวลาเรียนแพทย์ ๔ ปี (ปรีคลินิก ๒ ปี คลินิก ๒ ปี) จบแล้วได้ปริญญา Doctor of Medicine (M.D.) โดยไม่ต้องเรียนอะไรต่ออีกเลย เป็นแพทย์ฝึกหัด ๑ ปี แล้วสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมในรัฐที่จะไปเป็นแพทย์ประจำบ้าน เข้าทำงานเป็นแพทย์ประจำบ้านในสาขาวิชาต่าง ๆ แล้วสอบผู้เชี่ยวชาญ Diplomate of the American Board ในสาขาวิชาต่าง ๆ หรือเรียนหลังปริญญาเพื่อสอบปริญญา M.Sc. หรือ Ph.D.

ในอเมริกามีแพทย์อีกหลายพวก เช่น Osteopathy, Chiropractor, Homeopathy, Optometry พวกนี้เรียนในวิทยาลัยของตัวเอง มีสภาการศึกษาของตัวเอง จบแล้วได้ Doctor ทั้งนั้น ฉะนั้นแพทย์อเมริกันจึงต้องให้ปริญญาเอก คือ Doctor of Medicine เท่านั้น

โดยอิทธิพลของอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้โรงเรียนแพทย์ในประเทศต่าง ๆ ทำตามอเมริกาหมด หรือไม่ก็ให้ปริญญาแบบอเมริกา หรือไม่ก็แปลปริญญาเป็นภาษาอังกฤษแบบอเมริกา คือ ต้องใช้ M.D. ถ้าแปลเป็นอื่น ฝรั่งเศส (อเมริกัน) จะไม่รู้เรื่อง

ระบบการเรียนแพทย์และปริญญาแพทย์ของไทย

ในประเทศไทย การเรียนแพทย์กำหนด ๖ ปี หลังจบมัธยมปลาย เดิมการเรียนแพทย์เป็นระบบ ๒:๒:๒+๑ ปัจจุบันเป็น ๑:๒:๓ เรียนสำเร็จแล้วได้ปริญญา “แพทยศาสตรบัณฑิต (พ.บ.)” อีก ๓ ปีจึงมีสิทธิ์สอบปริญญาเอก โดยต้องทำวิทยานิพนธ์ที่ไม่ซ้ำกับวิทยานิพนธ์ใด ๆ ต้องสอบผ่านทั้งวิทยานิพนธ์ และปากเปล่าวิชาปรีคลินิก ๒ วิชา และคลินิก ๒ วิชาจึงจะได้ปริญญา “แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พ.ด.)” ในปัจจุบัน ปริญญานี้สลับไปคือยังมีระเบียบการในการทำวิทยานิพนธ์และการสอบเพื่อปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิต แต่ไม่มีใครทำปริญญานี้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ หมายเหตุ: ระยะแรก แปลปริญญาแพทย์ของไทย ดังนี้ พ.บ. แปลว่า M.B. และ พ.ด. แปลว่า M.D. แต่ในปัจจุบัน แปลปริญญาแพทย์ของไทย ดังนี้ พ.บ. แปลว่า M.D. และ พ.ด. แปลว่า D.Sc.

ระบบการเรียนสามัญตามแผนการศึกษาชาติสมัย

ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเปลี่ยนอย่างไร ก็เรียน ๑๒ ปี ยกเว้นระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๙ ที่เรียน ๑๐ ปี (ตารางที่ ๑) สำหรับอนุบาลหรือชั้นมูลไม่มีกำหนดแน่นอน เดิมเรียนกันปีเดียว ปัจจุบันเรียน ๓ ปี

ก่อน พ.ศ. ๒๔๙๐ เรียนชั้นมูลหรือเตรียมประถม ๑ ปี ก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ (โรงเรียนดี ๆ จะมีชั้นอนุบาล) แล้วเรียนประถม ๔ ปี เรียนมัธยม ๘ ปี สมัยก่อน มัธยมบริบูรณ์หญิงเรียน ๖ ปี มัธยมบริบูรณ์ชาย ๘ ปี มีแผนกวิทยาศาสตร์ แผนกภาษาและแผนกกลาง หลังจากนั้นแล้วมัธยมชายและหญิงเหมือนกัน

พ.ศ. ๒๔๙๐ เปลี่ยนแผนการศึกษาแห่งชาติ เหลือชั้นมัธยมเพียง ๖ ชั้น เลิกมัธยม ๗-๘ หมดทุกโรงเรียน ในปีต่อมาจึงเกิดโรงเรียนเตรียมขึ้น ๔ โรงเรียน เพื่อให้นักเรียนเรียนต่อระดับอุดมศึกษาได้ คือ ๑) โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒) โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๓) โรงเรียนเตรียมนายเรือ และ ๔) โรงเรียนเตรียมนายร้อย นักเรียนที่เข้าเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมฯ จะเกือบเป็นนิสิตจุฬาฯ แบ่งเป็นแผนกเตรียมอักษรศาสตร์ เตรียมวิศวกรรมศาสตร์ เตรียมแพทยศาสตร์ ฯลฯ พอสอบปีที่ ๒ ได้ ก็เดินออกจากประตูโรงเรียนเตรียมอุดมฯ เข้าจุฬาฯ ไปรายงานตัวกับคณะฯ ที่จะเรียนต่อเลย จึงพูดว่าขึ้นจุฬา

พ.ศ. ๒๔๙๐ เปลี่ยนแผนการศึกษาอีกเป็นมัธยม ๘ ปี แต่เรียก ๒ ชั้นสุดท้ายว่า เตรียมอุดมศึกษา แบ่งเป็นแผนกวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาไปขึ้นกับกรมสามัญศึกษาจึงไม่เหลือคำว่า “แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” แต่ยังใช้ที่ดินและตึกของจุฬาฯ ต่อไป โรงเรียนมัธยมต่าง ๆ สามารถเปิดสอนชั้นเตรียมอุดมศึกษาได้ ผู้ที่จบเตรียมอุดมศึกษาปีที่ ๒ ไม่ว่าจะจบจากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ หรือจบจากโรงเรียนอื่นก็ต้องสอบเข้าจุฬาฯ เหมือนกัน (มีการสอบเข้า ๒ มหาวิทยาลัย คือ จุฬาฯและเกษตร) การสอบไล่ชั้นเตรียมอุดมปีที่ ๒ เป็นการสอบรวมทั้งประเทศ มีการประกาศชื่อผู้ที่สอบได้ที่ ๑ ถึง ๕๐

พ.ศ. ๒๕๐๓ เปลี่ยนแผนการศึกษาเป็นประถมศึกษา ๗ ปี มัธยมศึกษา ๕ ปี เรียก ม.ศ. และ

ตารางที่ ๑. ระบบการเรียนสามัญตามแผนการศึกษาชาติสมัยต่าง ๆ

ชั้น	ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๐	พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๙	พ.ศ. ๒๔๙๐	พ.ศ. ๒๕๐๓	พ.ศ. ๒๕๒๐
ประถม	๑	๑	๑	๑	๑
	๒	๒	๒	๒	๒
	๓	๓	๓	๓	๓
	๔	๔	๔	๔	๔
มัธยม	๑	๑	๑	๕	๕
	๒	๒	๒	๖	๖
	๓	๓	๓	๗	๑
	๔	๔	๔	๑	๒
	๕	๕	๕	๒	๓
	๖	๖	๖	๓	๔
	๗		เตรียมฯ ๑	๔	๕
	๘		เตรียมฯ ๒	๕	๖
รวม	๑๒ ปี	๑๐ ปี	๑๒ ปี	๑๒ ปี	๑๒ ปี

ในชั้น ม.ศ. ๔ และ ม.ศ. ๕ มีแผนกวิทยาศาสตร์ แผนกภาษา แผนกกลาง สอบไล่ ม.ศ. ๕ สอบรวมทั้งประเทศ ต่อมามหาวิทยาลัยมีมากขึ้น จึงมีการสอบเข้ามหาวิทยาลัยรวมกัน พ.ศ. ๒๕๑๔ ตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ และจัดการสอบเข้ามหาวิทยาลัยรวม

พ.ศ. ๒๕๒๐ เปลี่ยนแผนการศึกษาชาติเป็นประถม ๖ ปี มัธยม ๖ ปี (ประถมต้น ประถมปลาย มัธยมต้น มัธยมปลาย) โรงเรียนเตรียมอุดมฯ โรงเรียนเตรียมทหารยุ่งวุ่นวายมาก เพราะต้องตกลงว่า จะสอน ๓ ปี หรือ ๒ ปี เปลี่ยนชื่อทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อดูแลมหาวิทยาลัยเอกชนด้วย เลิกการสอบมัธยมปลายทั่วประเทศ โรงเรียนจัดการสอบเอง การสอบเทียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ข้อสอบง่ายกว่าของโรงเรียน นักเรียนที่เรียนดีจึงไปสอบเทียบแล้วสอบเข้ามหาวิทยาลัยกันมาก เหลือนักเรียน ม.๖ น้อย และโรงเรียนกวดวิชาเฟื่องฟูมาก

นักศึกษาแพทย์

เตรียมแพทย์ วิชาที่เรียกว่าเตรียมแพทย์ คือการเรียนวิชาพื้นฐานก่อนการเรียนแพทย์ ซึ่งได้แก่วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษา และวิชาอื่นที่ควรทราบ ในสมัยแรกมี

การเรียนน้อยมาก จนสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ทรงเป็นผู้บัญชาการราชแพทยาลัย ทรงมีความเห็นว่า “วิชาแพทย์เป็นวิชาวิทยาศาสตร์โดยแท้” จึงเพิ่มเวลาเรียนเป็น ๕ ปี หากครูวิทยาศาสตร์มาสอนวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น เมื่อเป็นคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ขยายหลักสูตรเป็น ๖ ปี ปีที่ ๑-๔ เรียนที่หอวัง โดยปีที่ ๑-๒ เรียนวิทยาศาสตร์ ปีที่ ๓-๔ เรียนปริคณิก แต่การจัดหลักสูตรยังไม่เข้าที่ และยังมีระเบียบให้นักเรียนที่ จบ ม.๘ เข้าเรียนชั้นปีที่ ๒ ได้เลย

เมื่อปรับปรุงหลักสูตร เป็นหลักสูตรแพทยศาสตร์บัณฑิต (พ.ศ. ๒๔๖๖) มีการจัดหลักสูตรชัดเจน และรับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมปีที่ ๘ เท่านั้นเข้าเรียน

หลักสูตรเตรียมแพทย์ มีดังนี้ ชีววิทยา (เรียนวิชาสัตววิทยา พฤกษศาสตร์ และกายวิภาคศาสตร์ของสัตว์มีกระดูกสันหลัง) เคมี (เรียนวิชาอนินทรีย์เคมีและอินทรีย์เคมี) ฟิสิกส์ (เรียน ๒ ปี) คณิตศาสตร์ (เรียนวิชาสถิติและพีชคณิตขั้นสูง) ภาษาอังกฤษ และวิชาเลือก (เช่น ภาษาฝรั่งเศส มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ) การเรียนเตรียมแพทย์ ๒ ปี อาจเพิ่ม ลด หรือรวบวิชาบ้าง อาจเพิ่มวิชาสำคัญ เช่น พันธุศาสตร์ ชีววิทยาของ

เซลล์ แล้วลดพหุศาสตร์ เป็นต้น การเรียนเช่นนี้ทำให้แพทย์มีความรู้พื้นฐานวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอ และมีความเป็นนักวิทยาศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงให้สอนเตรียมแพทย์เพียงปีเดียวเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

วุฒิของนักเรียนที่จะเข้าเรียนเตรียมแพทย์

พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๘๒ รับนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ (มัธยมบริบูรณ์ชาย) โดยการสอบ

พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๙๐ รับนักเรียนจบชั้นปีที่ ๒ ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกเตรียมแพทยศาสตร์ มาเรียนเตรียมแพทย์ในคณะวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องสอบเข้า เพราะตามแผนการศึกษาของชาติในเวลานั้น ชั้นมัธยมมีถึงมัธยมปีที่ ๖ เท่านั้น ชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ ทั่วประเทศ จุฬาฯ จึงต้องตั้งเตรียมมหาวิทยาลัยขึ้นเอง ชื่อโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๕๐๓ รับนักเรียนจบชั้นเตรียมอุดมศึกษาแผนกวิทยาศาสตร์ ปีที่ ๒ โดยการสอบแข่งขัน ทาง การเปลี่ยนแผนการศึกษาใหม่ ให้โรงเรียนมัธยมต่าง ๆ เปิดสอนระดับเตรียมอุดมศึกษาได้แยกโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาจาก จุฬาฯ มาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นักเรียนจบเตรียมอุดมปีที่ ๒ จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มีสิทธิเท่ากับนักเรียนที่จบจากโรงเรียนอื่น คือต้องสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยเหมือนกัน

พ.ศ. ๒๕๐๓ เปลี่ยนแผนการศึกษาของชาติเป็นเรียนชั้นประถม ๗ ปี ชั้นมัธยม ๕ ปี จึงรับนักเรียนที่จบ มศ.๕ มาสอบแข่งขัน เข้าเรียนเตรียมแพทย์

พ.ศ. ๒๕๒๐ เปลี่ยนแผนการศึกษาของชาติเป็นเรียนชั้นประถม ๖ ปี ชั้นมัธยม ๖ ปี จึงรับนักเรียนที่จบ มัธยม ๖ ตามหลักสูตร นี้ มาสอบแข่งขันเข้าเรียนเตรียมแพทย์

การคัดนักเรียนจากเตรียมแพทย์มาเรียนแพทย์

๑) สำเร็จเตรียมแพทย์แล้วเรียนแพทย์ได้ทันที (พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๙๕) นิสิตเตรียมแพทย์ เรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พอสอบไล่ปีที่

๒ ได้ แล้ว คณบดี คณะวิทยาศาสตร์ จะทำหนังสือส่งตัวมาที่คณะแพทยศาสตร์ ต่อมาเมื่อแยกมหาวิทยาลัย แล้วก็ทำหนังสือส่งตัวมาที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เมื่อมีคณะแพทยศาสตร์ ๒ คณะ จะมีการประชุมนักศึกษาที่ถูกส่งตัวมาเรียนแพทย์ ให้เลือกคณะแพทยศาสตร์ตามใจสมัคร ถ้าเกินก็จับฉลากส่งไปคณะที่ขาด

๒) เรียนวิทยาศาสตร์การแพทย์ แล้วสอบแข่งขัน (พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๕๐๑) ในช่วงนี้คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาฯ แบ่งนิสิตเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเรียกว่า “วิทยาศาสตร์การแพทย์” กลุ่มนี้คือผู้ที่ต้องการเรียนแพทย์ ทันตแพทย์ และเภสัชศาสตร์ เดิม แต่ไม่แยกเป็นเตรียมต่าง ๆ กลุ่มที่สองเรียกว่า “วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์” สำหรับผู้ที่ต้องการเรียนวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ นิสิตในกลุ่มวิทยาศาสตร์การแพทย์จะต้องแข่งกันเรียน ผู้ที่สอบได้ที่ ๑ ถึง ๒๐๐ จะได้เลือกเรียนวิชาที่ปรารถนา ที่ได้ลำดับที่ไม่ดีต้องไปเรียนวิชาอื่น

๓) สอบเข้ามหาวิทยาลัยสองครั้ง (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๒) พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาฯ รับนิสิตใหม่ เป็นกลุ่มเดียว ประมาณ ๖๐๐ คน เรียนเหมือนกันทุกวิชา โดยตกลงกับมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ว่า นิสิตที่สอบไล่ได้ชั้นปีที่ ๒ แล้ว มีสิทธิสมัครสอบเข้าเรียนแพทย์ได้ทุกคน การสอบเข้าเรียนแพทย์ครั้งแรกสอบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่หอประชุมราชแพทยาลัย รับนักศึกษาใหม่ทั้งหมด ๒๐๐ คน แยกเรียนที่คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ๑๒๐ คน เรียนที่คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๘๐ คน พ.ศ. ๒๕๐๕ นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ที่จบชั้นปีที่ ๒ เข้ามาเรียนแพทย์ได้โดยไม่ต้องสอบ จำนวนประมาณ ๕๐ คน เหลือให้นิสิตจุฬาฯ มาแย่งกัน ๑๕๐ คน ๒ ปีต่อมา นิสิตจุฬาฯ จำนวนเท่ากับนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ ไม่ต้องสอบ เหลือที่ให้สอบไม่มากนัก การสอบเข้าเรียนแพทย์จึงเลิกไป

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นปีสุดท้ายที่มีนักศึกษาแพทย์ปีที่ ๑ ที่ประกอบด้วยอดีตนิสิต คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีตนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์

ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล ฝ่ายละเกือบเท่ากัน ปีต่อมาไม่มีนักศึกษาที่มาจากจุฬาลงกรณ์แล้ว (ยกเว้น ๒-๓ คนที่ใช้สิทธิเดิม) เป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์ที่ยาวนานถึง ๕๒ ปี ระหว่างศิริราชกับจุฬาฯ

๔) สำเร็จเตรียมแพทย์ ปีที่ ๒ แล้วข้ามฟากมาเรียนแพทย์ได้เลย (พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๕) นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้สิทธิเหมือนสมัยที่ ๑ แต่ในการประชุมอบรมแพทยศาสตรศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๓ ที่ประชุมกำหนดให้หาวิธีเลือกนักเรียนที่เป็นคนดี มีแววจะเป็นหมอดี โดยรับมาเรียนคณะวิทยาศาสตร์ แล้วคัดเอาแต่คนดี ๆ มาเรียนแพทย์ที่เหลือให้ไปเรียนวิชาอื่น (ไม่มีใครคิดว่าอาจารย์วิชาอื่นจะคิดอย่างไร)

๕) เรียนไป ๒ ปี คัดแต่คนดีมาเรียนแพทย์ (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙) จากข้อตกลงดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหิดล จึงปฏิบัติตาม คัดนักศึกษาโดยการสัมภาษณ์เป็นการใหญ่ นักศึกษาจะต้องพยายามแสดงว่าเคยทำความดี คู่เคียงกับชนบท เต็มใจจะทำงานเพื่อประเทศชาติ งานอาสาพัฒนาในชนบทของมหาวิทยาลัยมหิดลเฟื่องฟูมาก ปลายปีอธิการบดีต้องไปเยี่ยมค่ายอาสาสมัครต่าง ๆ กว่า ๒๐ ค่าย ปรากฏว่าคนพูดเก่งแสดงตนว่าจะเสียสละให้ประเทศ สอบได้มากกว่าคนที่ทำงานจริง ๓๐ ปีต่อมา ก็พบความจริงว่าคนที่หลอกรับการได้นั้นประพฤติอย่างไร

การที่นักเรียนไม่แน่ใจว่าสอบเข้ามหิดลแล้วจะได้เรียนแพทย์หรือไม่ ทำให้นักเรียนระดับดีมาหันไปสอบเข้าที่มหาวิทยาลัยอื่นที่ไม่ทำตามข้อตกลง มหาวิทยาลัยมหิดลจึงเลิกการคัดเลือกแบบนี้

๖) เรียนเตรียมแพทย์ จบแล้วเข้ามาเป็นนักศึกษาแพทย์ของศิริราชเลย (พ.ศ. ๒๕๒๐ ถึงปัจจุบัน) พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยมหิดลรับนักเรียนเตรียมแพทย์โดยแยกเป็นเตรียมแพทย์ศิริราช และเตรียมแพทย์รามารับดี มีการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. ๒๕๒๒ เหลือเตรียมแพทย์เพียงปีเดียว บางระยะมีการรับนักเรียนแพทย์ชนบทที่มหาวิทยาลัยจัดการรับเอง ปัจจุบันมีนักศึกษาแพทย์ที่กระทรวงสาธารณสุขรับเองส่งมาเรียน

พ.ศ. ๒๕๓๖ รัฐบาลให้คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลเพิ่มนักศึกษาอีกชั้นละ ๕๐ คน เป็นเวลา ๑๐ ปี จากเดิม ๑๔๐ คน รวมเป็น ๒๓๐ คน ให้คณะฯ สอนรับนักเรียนที่เพิ่ม ๕๐ คนนี้เอง เมื่อครบ ๑๐ ปีแล้ว กลับไปรับ ๑๔๐ คน ตามเดิม แล้วให้เพิ่มเป็น ๒๕๐ คน ต่อไปจะเพิ่มเป็น ๓๐๐ คน นักศึกษาเหล่านั้นเรียนเตรียมแพทย์ที่คณะวิทยาศาสตร์ ที่ศาลายา ๑ ปี แล้วมาเรียนแพทย์ชั้นปีที่ ๒ ถึง ปีที่ ๖ ที่ศิริราช

การรับนักศึกษาเพื่อเข้าเรียนแพทย์ นักเรียนที่สอบผ่านข้อเขียนทั้งจากการสอบรวม และสอบตรง จะมีการคัดเลือกเพิ่มเติมคือ การตรวจร่างกาย เพื่อคัดเอาผู้ที่มีโรคที่ขัดกับการเรียนแพทย์ออกไป แล้วมีการตรวจสภาพจิต สุดท้ายมีการสอบสัมภาษณ์ กระบวนการทั้งหมดนี้การคัดเลือกเชื่อว่าจะได้คัดกรองเอาเฉพาะผู้ที่เหมาะสมเท่านั้นมาเรียนแพทย์

สรุป ไม่ว่าจะปรับปรุงการคัดเลือกอย่างไร เราก็พบว่า นักศึกษาแพทย์ที่เข้ามาเรียน ส่วนใหญ่เรียนได้ปรับตัวได้ดี มีส่วนหนึ่งที่สอบตก มีส่วนน้อยที่เกเรประพฤติไม่ดี การเอาใจใส่สั่งสอนของครูมีความสำคัญมากที่จะช่วยเด็กที่มีปัญหาให้ผ่านอุปสรรคไปได้ การตรวจสภาพจิตไม่ได้ทำให้ปลดนักศึกษาที่เป็นโรคจิต เพราะโรคจิตหลายโรคปรากฏอาการเมื่ออายุ ๒๐ ปี หรือนานกว่านั้น การสอบและการทดสอบมากมายและพิสดารในเวลานี้ (พ.ศ. ๒๕๕๓) เป็นการทำการทดลองของนักการศึกษา และทำให้นักเรียน ม.๖ วุ่นวายใจมาก

ชีวิตในโรงเรียนแพทย์

การเรียนแพทย์เป็นการเรียนที่หนักมาก เมื่อเทียบกับการเรียนวิชาอื่น ๆ เมื่อคิดย้อนกลับไป ถ้าเราเรียนวิชาอื่นเต็มที่อย่างที่เราเรียนแพทย์ ก็คงจะเรียนได้ดีกว่าที่เคยเรียนมา

การเรียน มีหลักที่เป็นธรรมชาติอยู่ง่าย ๆ คือ

ปีที่ ๑ เรียนร่างกายที่เป็นปกติ ได้แก่ รูปร่าง คือกายวิภาคของมนุษย์ และหน้าที่ของร่างกาย คือสรีรวิทยาและชีวเคมี ที่เรียนหนักในปีนี้เป็นเพราะร่างกายของมนุษย์ใหญ่โต และนักศึกษาแพทย์ต้องเรียนละเอียด

ทุกคน แต่ก็รู้สึกว่ามันมากก็เพราะเคยเรียนสบาย ๆ มาก่อน

ปีที่ ๒ เรียนร่างกายที่ผิดปกติ คือพยาธิวิทยา เรียนสาเหตุที่ทำให้ร่างกายผิดปกติ เรียนเรื่องยารักษาโรค เรียนการทำหน้าที่ไม่ปกติของร่างกายที่ผิดปกติ ก็คืออาการของโรค เรียนการตรวจโรค ฯลฯ

ปีที่ ๓ เรียนผู้ป่วยรับดูแลผู้ป่วยโรคที่ไม่ยาก

ปีที่ ๔ เรียนผู้ป่วยโรคที่ยากขึ้น

การเรียนปีที่ ๓ และปีที่ ๔ เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องเอาใจใส่ผู้ป่วย ไม่มีวันหยุด ต้องไปถึงหอผู้ป่วยให้ทันกาล เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนแทบจะสอนให้ตัวต่อตัว หรือไม่ก็เป็นกลุ่มเล็ก ๆ อาจารย์สอนตามทฤษฎีโดยทักษะและความชำนาญเฉพาะตัว ในสมัยก่อน การเรียนชั้นปีที่ ๓ และ ๔ ไม่มีวันหยุด เวลาสอบก็ยังจ่ายคนไข้ สอบเสร็จเวลาบ่ายก็มารับคนไข้ ตรวจร่างกาย ตรวจทางห้องปฏิบัติการ แล้วเขียนรายงาน เสร็จแล้วจึงไปดูตำรา บางครั้งปี ๔ สอบเสร็จแล้วมาช่วยปีที่ ๓ รับคนไข้ก็มี

การเรียนตอนแพทย์ฝึกหัดเป็นการจับมือทำจริง ๆ รุ่นน้องจะได้ความรู้ทุกอย่างจากรุ่นพี่ แพทย์ประจำบ้านจะคอยควบคุมให้แพทย์ฝึกหัด ทำการรักษาพยาบาลให้ถูกต้อง ตั้งแต่การสั่งยา สั่งการรักษา การทำหัตถการต่าง ๆ เมื่อแพทย์ฝึกหัดทำงานคล่องแล้ว รุ่นพี่ที่เป็นแพทย์ประจำบ้านก็ยังคอยช่วยเป็นที่ปรึกษาต่อไป

ระเบียบปฏิบัติในโรงเรียนแพทย์ ในสมัยที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ เอ. จี. เอลลิส เป็นคณบดี

๑) การเรียน “The announcement that school work begins on the 21st brings up the question of attendance. For that we have but one rule each student is expected to attend every scheduled exercise, whether in a lecture room, a laboratory, a ward, or other stated place. The only acceptable excuse for absence is illness...”

๒) ความประพฤติ “The question of behavior is also governed by one rule each student is expected to be a gentleman....The actions of each student should

be governed by the principles of right and wrong.”

ระบบอาวุโส ประเพณีของศิริราช รุ่นน้องจะต้องยอมรับอาวุโส จะต้องนับถือรุ่นพี่ ไม่มีข้อโต้แย้ง รุ่นพี่ต้องช่วยและเสียสละให้รุ่นน้องโดยไม่มีข้อโต้แย้งเช่นกัน ในงานรับน้องใหม่ ปีที่ ๔ ต้องสละที่นั่งนอนให้รุ่นน้องใหม่ เมื่อขึ้นทำงานบนหอผู้ป่วย รุ่นพี่ต้องช่วยรุ่นน้องทุก ๆ กรณี

เมื่อยังเป็นโรงเรียนราชแพทยาลัย นักเรียนของโรงเรียนเรียกว่า นักเรียนแพทย์และนักเรียนพยาบาล นักเรียนจะเรียกครูผู้สอนว่าครู เมื่อเป็นคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว นักเรียนแพทย์ที่ศิริราช ยังถูกเรียกเป็นทางการว่า **นักเรียนแพทย์** ไม่ได้เรียกนิสิตตามแบบของจุฬาฯ และนักเรียนแพทย์เรียกอาจารย์ว่า “ครูหมอ...” หรือ “คุณครูหมอ...”

เมื่อมีหลายมหาวิทยาลัยขึ้น นักเรียนของมหาวิทยาลัยที่นักเรียนต้องพักในหอถูกเรียกว่า “นิสิต” นักเรียนของมหาวิทยาลัยที่นักเรียนไม่ต้องพักในหอเรียกว่า “นักศึกษา” เมื่อมีครูจบปริญญาขึ้น ก็มีบัญญัติให้เรียกครูมีปริญญาว่า “อาจารย์” และเรียกครูไม่มีปริญญาว่า “ครู” มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์กำหนดให้เรียกนักเรียนแพทย์ว่า “นักศึกษาแพทย์ (นศพ.)” และนศพ.ก็เริ่มเรียกคุณครูว่า “อาจารย์”

ศิริราชมีแบบแผนอีกอย่างหนึ่ง ผู้ที่อาวุโสกว่าจะเรียกผู้อาวุโสน้อยกว่า “หมอ” แต่เด็กจะไม่เรียกผู้ใหญ่ว่า “หมอ” แต่จะเรียกว่า “พี่” ถ้าอาวุโสกว่าไม่มากนัก ถ้าพบหมอที่อาวุโสกว่ามาก ๆ เราจะเรียกท่านว่า “อาจารย์” เพราะถือว่าต้องอายุรุ่นเดียวกับอาจารย์ของเรา

งานรับน้องใหม่ เป็นกิจกรรมนักศึกษาที่เกิดขึ้นที่ศิริราชเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ก่อนหน้านั้นมีการบาดหมางกันระหว่างนักเรียนแพทย์ และนักเรียนเตรียมแพทย์ที่จะข้ามฟากมาเรียนที่ศิริราช คณะกรรมการสโมสรฯ จึงมีมติให้จัดงานประสานสามัคคีและให้อภัยผู้ที่ทำไม่สมควร ต้นปีการศึกษา ๒๔๗๕ นักเรียนแพทย์รุ่นพี่จึงจัดเตรียมงานที่หอชาย แล้วนัดน้องใหม่ให้เดินทางจากหอพักนิสิตจุฬาฯ มาพร้อมกันที่ท่าพระจันทร์กลาง พี่แฉกเรือจ้างไปรับมาขึ้นที่ท่าหน้าหอชาย ให้หัวพระพุทธรูปประจำหอ น้องใหม่แนะนำตัว พี่กล่าว

ต้อนรับให้อยู่ แล้วกินอาหารกัน งานรับน้องใหม่จึงจัดเป็นประเพณีแต่นั้นมา และขยายไปทั่วประเทศ ดัดแปลงไปต่าง ๆ ที่ศิริราชเองก็เปลี่ยนไปมาก เช่น เรียกว่า “งานรับน้องข้ามฟาก” ใช้เรือข้ามฟากของ บริษัทสุภัทรา แทนเรือจ้างเพราะเรือจ้างผูกมัดแล้ว เรายังพยายามรักษาประเพณี เช่น คณบดีและอาจารย์ผู้ใหญ่เป็นผู้จับมือตักน้องใหม่ขึ้นจากเรือ นำน้องใหม่ไปกราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำศิริราช กราบพระรูปสมเด็จพระบรมราชชนก แล้วปฏิญาณตน มีการรับขวัญโดยอาจารย์อาวุโส ส่วนพลความก็แล้วแต่นักเรียน

การกีฬา ในสมัยก่อน การกีฬาของศิริราชอยู่ในระดับที่ตีพอสสมควร นักกีฬารู้จักแบ่งเวลาในการเรียนและการเล่นกีฬา ทีมแพทย์มีเวลาช้อนน้อยกว่าทีมมหาวิทยาลัยอื่น แต่กีฬาที่จะแข่งขันกันได้ นักกีฬาที่อยู่ชั้นปีที่ ๑ และ ๒ จะรีบทำการทดลองให้เสร็จแล้วไปซ้อมหรือแข่งขันกีฬา นักกีฬาที่เรียนชั้นปีที่ ๓ และ ๔ จะต้องกลับมาดูคนใช้ตอนกลางคืน การกีฬาเพื่อการแข่งขันของศิริราชด้อยลงตามลำดับ ทั้ง ๆ ที่การเรียนในปัจจุบันไม่หนักเท่าเดิม

การกีฬาที่นิยมเล่นกันมากในศิริราช คือ กีฬาที่ไม่ใช้สนามที่มีเนื้อที่มาก เช่น เทนนิส แบดมินตัน และเล่นเรือกรรเชียง พ.ศ. ๒๕๐๘ อาจารย์และนักศึกษาได้ช่วยกันหาทุน รวมทั้งการขายเลือด สร้างหอกีฬาศิริราชสัมพันธ์ หอกีฬานี้เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๕ สมาคมศิษย์เก่าแพทย์ศิริราชฯ ได้จัดหาทุนสร้างสระว่ายน้ำ ที่บริเวณหลังหอประชุมราชแพทยาลัย

หอพักนักศึกษาแพทย์ เดิมอยู่ในเขตโรงพยาบาล นักเรียนแพทย์พำนักอยู่ตามเรือนต่าง ๆ ที่เคยเป็นเรือนผู้ป่วย สมัยปรับปรุงการศึกษาแพทย์ระยะแรกยังไม่ได้สร้างหอพัก นักเรียนแพทย์ต้องพักอยู่ในเรือนที่ทรุดโทรมเหล่านั้น เรียกกันว่าอยู่ที่ “คอกม้า”

หอชาย แห่งแรกสร้างในที่ดินที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ประทานให้ก่อสร้างด้วยเงินงบประมาณ เป็นตึกสามชั้น มีมุขสามมุขทั้งทิศเหนือและทิศใต้ จำนวนห้องพัก ๑๐๐ ห้อง ในขณะก่อสร้างที่ดินผืนนี้อยู่นอกโรงพยาบาล จึงต้องมีรั้วรอบหอพัก ปัจจุบัน สร้างใหม่ในเนื้อที่เดิม เป็น

ตึก ๑๒ ชั้น มีห้องพัก จำนวน ๑๖๐ ห้อง ได้รับพระราชทานชื่อว่า “มหิตลาดคารสมเด็จพระราชปิตุจฉา” คงเหลือสิ่งก่อสร้างเดิม คือรั้ว ๓ ด้าน และหอพระ

หอหญิง ในปีแรกที่รับนักเรียนแพทย์หญิง มีเพียง ๕ คน ทางกรจึงฝากให้พักอยู่ที่หอพักพยาบาล ต่อมานักเรียนแพทย์หญิงมากขึ้น จึงย้ายไปพักอยู่ที่ต่าง ๆ เช่น ตึกเสาวภาค ตึกวิกตอเรีย ตึกสุติกรรม (อยู่ต่อจากตึกจุฑาธุช) ชั้นที่สองของตึกรัสมิ่ววิทยา เรือนไม้ชั้นเดียว (ตำแหน่งตึกเทคนิคการแพทย์) หลังสงครามจึงสร้างหอหญิงเป็นสัดส่วนชิดกับแนวรั้วติดที่การรถไฟ เป็นเรือนไม้ ๒ ชั้น หอนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ แออัดมาก ในห้องพักมีแต่เตียงนอนไม่มีโต๊ะทำงาน เวลาเขียนหนังสือ ต้องกางโต๊ะพับได้หน้าเตียงแล้วนั่งบนที่นอนระบียงหน้าห้องนอนเป็นที่วางปิ่นโตอาหาร หลังคารั่วหน้าฝนลำบากมาก นักเรียนแพทย์หญิงส่วนหนึ่งต้องไปพักอยู่ในตึก โอ.พี.ดี. (เก่าริมน้ำ) ชั้น ๓ พ.ศ. ๒๕๐๓ เริ่มสร้างหอหญิงใหม่ แปลน เขียนไว้ ๕ ชั้น แต่สร้างเพียง ๓ ชั้นก่อน ระหว่างก่อสร้างนักเรียนแพทย์หญิงต้องไปอยู่ที่ชั้น ๓ ของหอประชุมราชแพทยาลัย

หอประชาธิปไตย สร้างเป็นหอพักแพทย์ประจำบ้านแทนหอเดิมที่เป็นเรือนไม้หลังคามุงจากที่อยู่ชิดเขตรถไฟ สร้างโดยงบประมาณที่การกระทรวงเศรษฐกิจโอนมาให้ สร้างตรงบริเวณที่เป็นโรงอาหารหลังคามุงจากริมแม่น้ำ หอนี้เป็นตึก ๔ ชั้น ชั้นล่างเป็นคาเฟ่ที่เรีย ต่อมาเป็นที่อยู่ของนักเรียนแพทย์ชาย รัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจสมัยนั้นขอให้ตั้งชื่อว่า “หอประชาธิปไตย” เมื่อสร้างหอ “มหิตลาดคารสมเด็จพระราชปิตุจฉา” แล้ว จึงซ่อมปรับปรุงหอนี้ให้เป็นหอพักแพทย์ประจำบ้านหญิง

หอหญิง ๒ ที่ดินตรงนี้ได้รับจากการรถไฟ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ปีต่อมาสร้างเป็นหอพักแพทย์ฝึกหัดเป็นตึก ๔ ชั้น เมื่อสร้างหอพักแพทย์หลังตึกสกลกบินแบ่งแล้ว หอนี้เปลี่ยนเป็นหอพักนักศึกษาแพทย์ชาย ๒ เมื่อ นศพ. หญิงเพิ่มมากขึ้นจนเท่า นศพ. ชาย ประกอบกับหอชาย ๒ ซ้ำรูดมาก จึงรื้อสร้างหอใหม่เป็นตึก ๑๒ ชั้น ให้ นศพ. หญิงพำนัก

เดิม นศพ. ศิริราชทั้งชายและหญิงต้องพำนัก

ในหอที่แออัด ค่อนข้างลำบาก จนแพทย์ที่จบแล้วคิดว่า ถ้าเคยอยู่หอศิริราชแล้วไปอยู่ที่ไหนก็ได้ ไปทำงานต่าง จังหวัดไกลแค่ไหนก็ได้ แต่ปัจจุบันหอพักมีสภาพดีขึ้น มากไม่แออัดอย่างเดิม และห้องนอนติดเครื่องปรับอากาศทั้งหมด

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลสร้างหอพัก เพิ่มขึ้นในที่ดินที่การรถไฟโอนให้ และสร้างที่ที่ดินที่ คณะฯ ซื้ออีกฝั่งหนึ่งของคลองบางกอกน้อย บางตึกเป็น หอพักทำให้นศพ. มีที่อยู่พอเพียง

พิธีพระราชทานประกาศนียบัตรและ พระราชทานปริญญา

พิธีพระราชทานประกาศนียบัตรของราช แพทยาลัย วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓

พ.ศ. ๒๔๔๐ สมเด็จพระนางเจ้าเสภาภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างตึกอำนวยการและตึกเรียน สำหรับ โรงเรียนแพทย์ที่กลางโรงพยาบาลศิริราช พ.ศ. ๒๔๔๓ ตึกสร้างเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ โรงเรียนว่า **โรงเรียนราชแพทยาลัย** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดโรงเรียนราชแพทยาลัย เมื่อ วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเปิดแพรคลุมป้ายชื่อ โรงเรียน แล้วพระราชทานของที่ระลึกแก่อาจารย์ทั้งแผน ฝรั่งและแผนไทย แล้วพระราชทานประกาศนียบัตรให้ แพทย์ที่จบใหม่ (แพทย์ศิริราชรุ่น ๘) สมเด็จพระบรม ราชินี พระราชทานประกาศนียบัตร ให้แพทย์ผดุงครรภ์ ที่จบใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน พระราชดำรัสแล้ว แพทย์ที่จบใหม่บรรยายวิชาแพทย์ แผนปัจจุบันและแผนโบราณถวาย แล้วเสด็จทอด พระเนตรการแสดงการรักษาพยาบาลของนักเรียน แพทย์และนักเรียนพยาบาล

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรก วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

หลังจากพิธีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ แล้ว ไม่เคยมี

พิธีเช่นนี้อีกเลย แพทย์ประกาศนียบัตร นักเรียนของ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน นักเรียนจุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย เมื่อเรียนจบแล้ว จะได้รับประกาศนียบัตรจาก โรงเรียน มีบางปีที่ไม่มีบันทึกว่ารับจากเสนาบดีกระทรวง ธรรมการ ที่สามัคยาจารย์สมาคม

พ.ศ. ๒๔๗๑ แพทยศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๑ เรียนสำเร็จ เนื่องจากออกพระราชบัญญัติไม่ทัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรม ราชโองการอนุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ ปริญญาแก่ผู้สำเร็จการศึกษาได้ กว่าที่จะออกระเบียบ ต่าง ๆ รวมทั้งแบบเสื้อครุยวิทยฐานะซึ่งเป็นแบบไทยเสร็จ แพทย์ปริญญารุ่นที่ ๒ ก็เรียนสำเร็จแล้ว จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัยจึงจัดพิธีพระราชทานปริญญาครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่ห้องประชุม ชั้น ๒ ตึกบัญชาการ (ตึกอักษรศาสตร์ ๑) พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เสด็จพระราชดำเนิน มหาวิทยาลัยถวายครุยบัณฑิต พิเศษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระราชทาน ปริญญาเวชบัณฑิตชั้นเอกกิตติมศักดิ์ให้ ศ. นพ. เอ. จี. เอลลิส คณบดีคณะแพทยศาสตร์ และปริญญาวิทยา ศาสตร์บัณฑิตชั้นโทกิตติมศักดิ์ให้ พระยาภรตราชา ผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้บัญชาการ มหาวิทยาลัยกล่าวคำยัตติกรรม แล้วเบิกแพทย์ ปริญญารุ่นที่ ๑ และ ๒ เข้ารับพระราชทานปริญญา “เวชบัณฑิตชั้นตรี” ตามลำดับจำนวน ๒๙ คน นพ. โสภณ กาญจนวสิธ รับพระราชทานเป็นคนแรก เสร็จ แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาท แล้วเสด็จพระราช ดำเนินกลับ

หลังพระราชพิธี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ธานีนวดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ กราบบังคมทูล ขอให้พิธีพระราชทานปริญญาเป็นพระราชพิธีหน้า พระที่นั่งตลอดไป

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งเดียว ในสมัยรัชกาลที่ ๘ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๙

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งที่ ๒ ปลายเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ จอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ

เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสด็จแทนพระองค์ ครั้งที่ ๓ ปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานปริญญาบัตร หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระราชทานปริญญา เมื่อมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แยกตัวจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว พิธีประสาทปริญญากลายเป็นพิธีไม่สำคัญ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้แจกปริญญาให้บัณฑิตใหม่ ที่ห้องประชุมที่ชั้น ๒ ตึกอำนวยการ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มีข้อกำหนดเรื่องครุยวิทยฐานะ เป็นครุยสีดำแบบฝรั่ง แต่ในพิธีปีแรก ๆ บัณฑิตก็มีครุยไม่ครบ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และสมเด็จพระอนุชา เสด็จนิวัติประเทศไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จมาพระราชทานปริญญาให้บัณฑิตมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๙ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จัดพิธีพระราชทานปริญญาที่ปะรำพิธีที่สนามหน้าตึกรังสิตวิทยา บัณฑิตต้องเดินขึ้นบันได ๕ ชั้น มีเดินที่สีขาว ๒ ข้างของปะรำเป็นที่นั่งของผู้มีเกียรติ คณะจารย์ และบัณฑิตใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระอนุชา เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค เรือพระที่นั่งเทียบที่ท่าหน้าศิริราช ทรงพระดำเนินมายังปะรำพิธีพระราชทานปริญญาให้บัณฑิตมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ๔ คณะ และอนุปริญญาให้พยาบาลผดุงครรภ์ แพทย์ศิริราชรุ่น ๕๑ จำนวน ๕๑ คน รับพระราชทานปริญญา ผู้ที่รับพระราชทานคนแรกคือ นพ.กวี กิตติอำพน เมื่อพระราชทานปริญญาแล้ว พระราชทานพระบรมราโชวาท แล้วมีพระราชดำรัสว่า ทรงต้องการให้มหาวิทยาลัยผลิตแพทย์ให้มากขึ้น (จึงเป็นเหตุให้เกิดคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์) ต่อจากนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการของโรงพยาบาลศิริราชและคณะแพทยศาสตร์ ทั้งสองพระองค์ ทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการต่าง ๆ ทุกตึกของศิริราช

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรก ในรัชกาลปัจจุบัน วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ แล้วเสด็จไปทรงศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยไคซาน พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จมาพระราชทานปริญญาให้บัณฑิตมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ที่ศิริราชทุกปี

พ.ศ. ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จนิวัติประเทศไทย ทรงพระกรุณาฯ เสด็จมาพระราชทานปริญญาให้บัณฑิตมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในวันที่ ๓ เมษายน เป็นพิธีพระราชทานปริญญาเป็นครั้งแรกของพระองค์ท่าน มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จัดพิธีที่ปะรำหน้าตึกรังสิตวิทยา จัดพิธีการทุกอย่างเหมือนกับงานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ทุกประการ ศ. นพ.เอื้อม ศิลาอ่อน เข้ารับพระราชทานปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์เป็นคนแรก ศ. นพ.อานวย เสมรสุต เป็นคนที่ ๒ นพ.เขียน กรัยวิเชียร สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิตรับพระราชทานปริญญา เป็นคนที่ ๓ แพทย์ศิริราชรุ่น ๕๕ จำนวน ๗๙ คน เข้ารับพระราชทานปริญญา ผู้ที่รับคนแรกคือ นพ.เกษม วนะภูติ เมื่อพระราชทานพระบรมราโชวาทแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับทางชลมารค

วันขึ้นปีใหม่ การนับปี พ.ศ. และปีการศึกษา

แต่เดิมา ไทยนับวันขึ้นปีใหม่ทางจันทรคติ คือ วันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนอ้าย ต่อมาใช้วันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนห้า เรียกว่า “วันตรุษ” และใช้ปีใหม่สุริยคติ วันที่ ๑๓ เมษายน คือ วันสงกรานต์ เมื่อใช้ปฏิทินสากลแล้วก็เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ เมษายน ซึ่งใช้อยู่ถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ ในปีนี้เองรัฐบาลไทยเห็นสมควรให้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ มกราคม เพื่อให้ตรงกับสากล โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๘ หน้า ๓๑ ลงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ มีผลให้ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นวันขึ้นปีใหม่แต่บัดนั้น และปี พ.ศ. ๒๔๘๓ มีเพียง ๙ เดือน

คนปัจจุบันมักจะไม่เข้าใจเรื่องราวก่อน พ.ศ. ๒๔๔๔ เช่น เมื่อพบข้อความว่า “วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ คืออีก ๑๒ วันถัดมา โปรดเกล้าฯ ให้ราชแพทยาลัยเป็นคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จะมีข้อถกเถียงว่าห่างกัน ๑ ปี ๑๒ วันต่างหาก แต่ถ้ารู้วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ก็จะสิ้นปัญหา

เวลาอ่านเอกสารเก่าต้องจำเสมอว่า วันที่ ๓๑ มีนาคมเป็นวันสิ้นปีจนถึง ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เมื่อจะแปลง พ.ศ. ก่อน พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นปี ค.ศ. ให้หลักการนี้ การแปลง ค.ศ. เป็น พ.ศ. ก่อน ค.ศ. ๑๙๓๙ ก็ต้องใช้หลักการนี้

การศึกษาของไทยมักจะเปิดเรียนเดือน พฤษภาคมหรือมิถุนายน กระทรวงศึกษาธิการสมัยก่อนมีธรรมเนียมเปิดเรียนวันที่ ๑๗ พฤษภาคม จะเรียนเป็นทวิภาคหรือไตรภาคก็ตามที่ การเรียนจะสิ้นสุด และสอบไล่เสร็จต้นเดือนมีนาคม กำหนดการเรียนของไทยประมาณ ๑๐ เดือน จึงอยู่ในปีตามการนับ พ.ศ. แบบเดิม เมื่อนับ พ.ศ. แบบใหม่ ช่วงการศึกษาจึงคร่อมปี จึงเกิดการนับ ปีการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นับปีการศึกษา โดยใช้ พ.ศ. ของภาคต้น เช่น ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๐ คือปีการศึกษาที่เริ่มต้น จาก พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ไปจนถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ นับปีการศึกษาตามแบบของตนเอง คือ นับ ๒ พ.ศ. ต่อกัน เช่น ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๖ ของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษาของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ คือ ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๖ - ๒๔๔๗ ธรรมเนียมนี้มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ใช้อยู่จนเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดลก็ใช้ธรรมเนียมนับปีการศึกษาแบบมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์อีกหลายปี จนมีคนเห็นว่ารุงรังจึงสั่งให้ใช้ปีการศึกษาแบบกระทรวงศึกษาธิการ นาน ๆ เข้าจึงเริ่มคุ้นถามว่าจบปีใด รับปริญญาปีใดก็ตอบไม่ได้

ศิริราชในยามสงคราม สงครามโลกครั้งที่ ๑

สงครามโลกครั้งที่ ๑ เป็นสงครามใหญ่ที่ไกลตัวคนไทย ผลกระทบมีแต่ของแพงขึ้น ในช่วงต้นของสงคราม ประเทศสยามประกาศตัวเป็นกลาง แพทย์ชาวเยอรมันหนีสงครามจากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทางมาจ้างมาเป็นแพทย์ประจำ โรงพยาบาลศิริราช ศัลยแพทย์คนหนึ่ง ชื่อ นายแพทย์ Dr. Th. Van Wesel เป็นศัลยแพทย์ที่มีฝีมือเยี่ยม สอนเก่ง ได้เป็นหัวหน้าศัลยกรรมของศิริราช ปลายสงคราม สยามประกาศสงครามกับเยอรมนี อาจารย์ชาวเยอรมันถูกจับไปคุมขังไว้ที่กรมแพทย์ทหารบก ปากคลองหลอด ในฐานะชนชาติศัตรู นักเรียนแพทย์โศกเศร้ามาก ตามไปเยี่ยมครู และไปขอเรียนกับครูจนกระทั่งครูถูกส่งตัวไปอินเดีย

รัฐบาลไทยได้ส่งทหารอาสาไปร่วมรบในสมรภูมิยุโรประหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๒ แพทย์ศิริราช รุ่นจบ พ.ศ. ๒๔๕๙ อาสาไปราชการสงคราม ๑๐ คน คือ ๑) ร้อยเอก ขุนทอง กำเนิดเพชร ๒) พันตรี หลวงเชิดบุญณศิริ (เชิด บุญณศิริ) ๓) พันตรี หลวงแพทยาคุณศิษฏ์ (นัด ปิณฑะแพทย์) ๔) พันตรี หลวงราชเวชพิศาล (เฑาะ เวชอุไร) ๕) พันตรี หลวงอิทธิเวชขมิณวัฒน์ (ใส อิทธิวัฒน์) ๖) ร้อยเอก ขุนเปลื้องประชาพาธ (เปลื้อง โมขสมิต) ๗) ร้อยเอก หลวงศัลยกรรมโกวิท (นาค รักษ์พลเมือง) ๘) ร้อยเอก โปร่ง เมนะไชย ๙) ร้อยเอก หลวงบุญรอดไวยรักษ์ (บุญรอด ทองพต) ๑๐) นายดาบเยื่อน สังข์ยุทธ (ถึงแก่กรรมที่ฝรั่งเศส มีชื่อจารึกในอนุสาวรีย์ทหารอาสา) สำหรับแพทย์ศิริราช รุ่นจบ พ.ศ. ๒๔๖๐ อาสาไปราชการสงคราม คือ ขุนศรีวิชัย (เทียบ สุ่มสวัสดิ์)

สงครามอินโดจีน

พ.ศ. ๒๔๘๓ ประเทศไทยขอปรับเขตแดนกับอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยขอฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ใช้สันเขาและร่องน้ำลึกเป็นเขตแดน รัฐบาลอาณานิคมอินโดจีนฝรั่งเศสตอบโต้โดยส่งเครื่องบินเข้าโจมตีบริเวณชายแดน จึงเกิดรบกันอย่างจริงจังที่ชายแดน

อรัญประเทศเมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ มีการยุทธทางเรือที่เกาะช้าง การรบทางอากาศ และทางบก ทักษะที่ได้มณฑลบูรพา เมืองลานช้าง และจำปาศักดิ์ ญี่ปุ่นเข้าใกล้เกลี้ยให้สงบศึกทำสัญญากัน ไทยได้มณฑลบูรพา เมืองลานช้างและจำปาศักดิ์ สงครามยุติ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔

อาจารย์ศิริราชถูกขอตัวไปช่วยราชการสงคราม คือ ทหารบกขอตัว ศ. นพ.ประจักษ์ ณ ทองประเสริฐ ไปเป็นศัลยแพทย์ประจำกองทัพบูรพา ได้รับยศเป็นนายพันตรี และ นพ.ตระกูล ถาวรเวช ไปประจำรถไฟผ่าตัด อาจารย์และแพทย์หลายท่านได้ไปช่วยราชการในเขตหลัง

นักเรียนแพทย์ชาย ปีที่ ๔ ถูกเรียกไปทำงานในชุดศัลยกรรมสนาม วันที่ ๑๐ มกราคม ชุดแรกมี ๖ คน คือ อนันต์ เอกแสงศรี, อนุก หิรัญมาศ, บุญทรวง อินทุลักษณะ, เจริญ พุทธิสุวรรณ, กนกคำ รัตนัย และ คัมภีร์ มัลลิกะมาศ เดินทางไปพร้อมกับอาจารย์หมอประจักษ์ ณ ทองประเสริฐ ไปทำงานที่โรงพยาบาลสนาม ที่ห้วยพรหมโหด มีทหารป่วยรออยู่ ๑๕๐ คน วันที่ ๑๓ มกราคม ชุดที่ ๒ มี ๔ คน คือ มะลิ ศีตะจิตต์, บุญรอด เหล่าสุนทร, ประสิทธิ์ อมรเวช และ ม.ล.จินดา สนิทวงศ์ เดินทางมาสมทบ เมื่อสงบศึกจึงกลับมาเรียนต่อ แล้วจึงเข้าสอบไล่เป็นแพทย์ ทุกคนได้รับยศร้อยตรี

สงครามโลกครั้งที่ ๒

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มรบกันในทวีปยุโรป เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตร คือ อังกฤษ และฝรั่งเศส กับฝ่ายอักษะคือ เยอรมันและอิตาลี ประเทศไทยได้รับความกระทบกระเทือนบ้าง คือ ของแพงขึ้น ยาแพงขึ้น เริ่มขาดแคลนเวชภัณฑ์และอุปกรณ์การเรียน

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเข้าสู่ประเทศไทยหลายแห่งรวมทั้งยกกำลังทางบกเข้าทางอรัญประเทศ ในวันแรก ไทยต่อสู้อย่างเต็มที่ทุกแห่งรบกันตั้งแต่กลางดึกจนบ่าย ญี่ปุ่นยื่นคำขาดให้ไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่นยกผ่านประเทศไทย โดยจะไม่ละเมิดอธิปไตยของไทย รัฐบาลไทยจึงสั่งให้ยุติการรบ ทหารญี่ปุ่นเดินทางผ่านประเทศไทยไปรบที่

มาลายูและพม่า ซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษก็จริง แต่กองทัพญี่ปุ่นก็ขอใช้สถานที่ต่าง ๆ พักทัพ เช่น คณะทันตแพทยศาสตร์ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ทำให้ต้องปิดเรียน รัฐบาลจึงมีคำสั่งให้นักเรียนที่มาเรียนเกินครึ่งเวลาได้เลื่อนชั้นโดยไม่ต้องสอบ จึงเรียกกันว่า “รุ่นโตใจสงคราม” หรือ “รุ่นโตใจยก” หรือ “รุ่นโตใจ”

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้านเอเชีย-แปซิฟิกที่เรียกว่า สงครามมหาเอเชียบูรพา ลูกหลานมาถึงศิริราชแล้ว ระยะแรกตื่นตระหนกมาก เพราะไม่สามารถจะย้ายผู้ป่วยไปจากศิริราชได้ แต่เหตุการณ์ดีขึ้นเพราะไม่มีการสู้รบในกรุงเทพ ญี่ปุ่นมิได้เข้ายึดหรือขอใช้โรงพยาบาลศิริราช ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นมีแผนผังโรงพยาบาลศิริราชอย่างละเอียดที่จารชนในคราบของแพทย์ที่มาดูงานก่อนสงครามทำได้

การที่กองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยก่อนแล้วจึงยกไปรบกับอังกฤษ ทำให้ฝ่ายนั้นส่งเครื่องบินมาโจมตีกรุงเทพฯ ต่อมาฝ่ายไทยได้ทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร กองทัพไทยส่งทหารรุกเข้าไปในเขตรัฐฉานตะวันออก มุ่งสู่เชียงใหม่ แต่เป็นการป้องกันปีกขวาให้กองทัพญี่ปุ่นที่กำลังรุกอยู่ในพม่า กองทัพไทยไม่ได้รบกับอังกฤษ พม่าหรือไทยใหญ่ แตรบกับทหารจีนที่รุกเข้ามาทางรัฐฉาน ในที่สุดก็หยุดรบตรึงกำลังไว้เท่านั้น แพทย์ชายจบใน พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๖ ถูกเรียกตัวเข้าประจำการทั้งหมด ระหว่างสงครามขาดยาและเวชภัณฑ์ รวมทั้งการส่งกำลังบำรุงไม่ดี ทำให้สูญเสียผู้ป่วย ทั้งทหาร พลเรือน รวมทั้งแพทย์ จำนวนมากจากโรคต่าง ๆ เช่น ไข้จับสั่น บิด และอหิวาต์ เมื่อเลิกสงครามรัฐบาลไทยชุดใหม่สั่งปลดทหารในสมรภูมิ ทำให้ทหารต้องเดินเท้าจากรัฐฉานกลับภูมิลำเนา มีการสูญเสียชีวิตอีกจำนวนหนึ่ง

คนไทยที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลทั้งในประเทศและต่างประเทศคือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้ก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น ที่ได้ชื่อในภายหลังว่า “เสรีไทย” ขึ้น ระยะแรกของสงคราม ญี่ปุ่นได้ชัยชนะ แนวรบจึงห่างประเทศไทยออกไปทุกที ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ไทยแทบจะไม่ถูกรบกวจากเครื่องบินข้าศึกเลย แต่ต้องผจญกับ

ภัยธรรมชาติคือ น้ำท่วมใหญ่ที่ท่วมสูงมาก และท่วมอยู่นานเกือบ ๓ เดือน โรงพยาบาลศิริราชได้รับความลำบากมากเพราะท่อประปาที่ทอดตลอดแม่น้ำเจ้าพระยาแตก ไม่มีน้ำสะอาดใช้ ต้องทำสะพานไม้เชื่อมระหว่างตึก เป็นอุปสรรคในการลำเลียงผู้ป่วย การนำอาหารไปให้ผู้ป่วย รวมทั้งแพทย์และพยาบาลที่จะไปทำงาน มีอุบัติเหตุตกน้ำบ่อย ๆ ความลำบากอีกประการหนึ่งคือ ยารวมทั้งอุปกรณ์การรักษาพยาบาลแพงและหายากขึ้นทุกที

กองทัพเรือ ขอดตัวอาจารย์ศิริราชไปช่วยราชการ ที่โรงพยาบาลทหารเรือที่สดหีบ ๔ คน คือ นพ.อวย เกตุสิงห์, นพ.สรรค์ ศรีเพ็ญ, นพ.กษาน จาติกวณิช และ นพ.เฉียบ นิรันดร์ อาจารย์หมออวยได้รับยศเป็นนายเรือโท อาจารย์อีกสามท่านเป็นนายเรือตรี อาจารย์หมออวยได้ทำวิจัยเพื่อหาสมุนไพรพื้นเมืองเพื่อรักษาโรคไข้จับสั่น ผลการศึกษาไม่พบสมุนไพรที่คุณภาพดีกว่าควินิน อาจารย์ยังตั้งสมมุติฐานเรื่องภูมิคุ้มกันไว้ เพราะพบว่าถิ่นที่อยู่ของผู้ป่วยมีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงของการเป็นโรค และการหายจากไข้ด้วย

พ.ศ. ๒๔๔๖ สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนไป ฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มตีได้ แนวรบเริ่มเข้ามาใกล้ประเทศไทย เครื่องบินทิ้งระเบิดมีขนาดใหญ่ขึ้น สมรรถนะดีขึ้น กรุงเทพฯ จึงถูกทิ้งระเบิด ประชาชนต้องอพยพไปให้ห่างกรุงเทพและจุดยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ อพยพไปต่างจังหวัด หรือบางแห่งหยุดเรียนไปเลย

พ.ศ. ๒๔๔๗ กรุงเทพและธนบุรีถูกโจมตีทางอากาศบ่อยขึ้นและรุนแรงขึ้น สถานีรถไฟบางกอกน้อยจุดยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นเป้าหมายในการทิ้งระเบิดเพื่อตัดการขนส่งไปสู่พม่าและมาลาญ ถูกโจมตีบ่อยครั้งขึ้น บางครั้งก็ทิ้งระเบิดผิดที่หมายเลยมาลงที่ศิริราชและชุมชนข้างเคียง

วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ เวลากลางคืน สถานีรถไฟบางกอกน้อยถูกโจมตี ระเบิดตกลงในโรงพยาบาลศิริราชทำให้ตึกพยาธิวิทยาหลังที่สอง หอพักแพทย์ประจำบ้านถูกระเบิดทำลายพังทั้งหมด (รุ่งขึ้นจึงต้องทดสอบปฏิบัติพยาธิวิทยา นักเรียนและครูต้องไป

ค่ายชากตึก হাসโลด และอุปกรณ์การเรียนแผนการสอบ) ตึกพระองค์หญิงและห้องผ้าถูกระเบิดเพลิง เพลิงไฟไหม้เสียหายหมด ระเบิดเพลิงลงที่ห้องคลอดที่ชั้นสองของตึกจุฑาธุช แต่พยาบาลและแพทย์ใช้ทรายดับไฟได้สำเร็จ ระเบิดลงไปคาอยู่ในห้องน้ำตึกศัลยกรรมหญิงแต่ไม่ระเบิด วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ สถานีบางกอกน้อยถูกโจมตีอีก ชุมชนบ้านบุ วัดอัมรินทร์ และโรงพยาบาลศิริราชถูกระเบิดเสียหายมาก โรงซักฟอกถูกระเบิดทำลายราบ มีผู้บาดเจ็บจำนวนมาก โชคดีที่ไม่มีผู้ป่วย แพทย์ และพยาบาลศิริราชได้รับอันตราย การสอระหว่างภัยทางอากาศเป็นการสอที่น่าหวาดเสียวมาก เพราะจะต้องวิ่งหนีเอาตัวรอดทันทีที่หวน (สัญญาณภัยทางอากาศ) ดังขึ้น ทำให้ข้อสอที่ทำไปแล้วเป็นโมฆะ ต่อมาอาจารย์ต้องเปลี่ยนวิธีสอ โดยเขียนคำถามในกระดานดำที่ละคำถาม ให้ตอบในเวลาครึ่งชั่วโมง เสร็จแล้วจึงเขียนข้อต่อไป ถ้าหวนมาเมื่อไรก็เลิกสอ

โรงพยาบาลต้องย้าย "ผู้ป่วยใน" ที่ศิริราช ไปที่โรงพยาบาลชั่วคราวที่อาคารโรงเรียนราชวิทยาลัยเดิมที่ถนนทูลกระหม่อม เพราะพระนครและธนบุรีถูกโจมตีทางอากาศทุกวัน โรงพยาบาลศิริราชคงเหลือการบริการฉุกเฉินที่ย้ายไปไม่ได้ คือ การตรวจผู้ป่วยนอก หอผู้ป่วยเฉื่อยเฉื่อยแผนกคลอดบุตร และแผนกศัลยกรรมฉุกเฉิน โรงเรียนพยาบาลปิด คงเหลือแต่นักเรียนพยาบาลที่เต็มใจอยู่ทำงานต่อ โรงเรียนแพทย์คงเปิดสอนเฉพาะชั้นปีที่ ๓ และ ๔ ซึ่งต้องดูแลผู้ป่วยทั้งที่ถนนทูลกระหม่อมและที่ศิริราช ให้นักเรียนปีที่ ๑ และ ๒ หยุดเรียนโดยไม่มีกำหนด

อาจารย์ที่อยู่ใกล้จุดยุทธศาสตร์ได้รับผลกระทบมาก บ้านถูกระเบิดหลายคน แต่ไม่มีอาจารย์ศิริราชคนใดได้รับอันตราย นักเรียนแพทย์ชื่อ นายเชษฐวงศ์ ศตะกุ่มระ บ้านอยู่ใกล้สถานีรถไฟมักกะสันถูกระเบิดตายทั้งครอบครัว พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นเวลาที่ลำบากที่สุด ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำสะอาด ขาดเครื่องอุปโภคและบริโภค ขาดเวชภัณฑ์ ยารักษาโรคขาดแคลนมากที่สุด คนไทยทุกฐานะต้องใส่เสื้อปะเหมือนกัน ต้องเข้าคิวซื้ออาหารสดที่ขาดแคลนเหมือนกัน

สงครามสงบเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ศิริราชยังต้องปิดเรียนต่อ และเปิดเรียนได้ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ เพราะต้องซ่อมตึกที่ปรักหักพัง หลังคาแตก ประตูหน้าต่างฉีก และปลุกเรือนไม้หลังคาจากเป็นที่เรียน ซ่อมและจัดหาอุปกรณ์การเรียนจนพอเรียนเสียก่อน

ระหว่างที่สงครามรุนแรงมาก ศิริราชหยุดเรียนเฉพาะชั้นปีที่ ๑ และ ๒ เท่านั้น แต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหยุดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ และรัฐบาลสั่งให้ยกชั้นนิสิตในปีนั้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสงครามสงบแล้ว นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ ๑ จึงมีมากถึง ๑๘๐ คน เพราะมีทั้งนักเรียนที่หยุดเรียนตามคำสั่งและหยุดเรียนไปเองต่างก็กลับมาเรียน ทำให้ต้องจัดเรียนถึง ๓ ผลัด ต้องตั้งโต๊ะเก้าอี้สำหรับเรียนมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์ ที่ระเบียงตึกหน้าห้องสุขา อีก ๔ ตัว

เสรีไทย สายอเมริกา เกิดขึ้นทันทีที่ไทยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา เพราะราชทูตไทยประกาศไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลและตั้งขบวนการต่อต้านขึ้น โดยราชทูต คือ มรว. เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้า นักเรียนไทยในสหรัฐเกือบทั้งหมดเข้าเป็นเสรีไทย มีแพทย์ไทยเป็นเสรีไทย สายอเมริกา ๓ คน คือ นพ.โชน เรืองศิริ, นพ.บุญเลี้ยง ตามไท และนพ. มล.เอกชัย กำภู

นพ.โชน เรืองศิริ และ นพ.บุญเลี้ยง ตามไท เป็นแพทย์ศิริราช รุ่น ๔๓ จบการศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๐ ปีต่อมาได้ทุน กพ. ไปศึกษาในสหรัฐอเมริกาเพื่อกลับมาเป็นอาจารย์กายวิภาคศาสตร์ ในเวลานั้น กายวิภาคศาสตร์ ศิริราชกำลังมีปัญหาขาดอาจารย์ ทางกรจึงขอทุน กพ. ให้ ๒ ทุน ทั้ง ๒ คนไปเตรียมตัวเรียนกายวิภาคที่โรงเรียนแพทย์ที่ลอนดอน กับ ศ. ดร. คองดอน แล้วแยกกันไปเรียน นพ.โชน ไปเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยวอชิงตัน รัฐมิสซูรี นพ.บุญเลี้ยง ไปเรียนประสาทกายวิภาคศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน แอนอาร์เบอร์ อาจารย์ทั้งสองคนสมัครเข้าหน่วยรบ ได้ฝึกการรบแบบกองโจร และใช้ชื่อใหม่ นายแพทย์โชนเปลี่ยนเป็น Chan นพ. บุญเลี้ยงเปลี่ยนเป็น Bob (มล.เอกชัยเป็นนักเรียนแพทย์ที่ไม่ได้เกี่ยวกับศิริราช)

สิ้นสงครามแล้ว นพ.โชน กลับไปมหาวิทยาลัยวอชิงตัน เรียนต่อได้ปริญญาเอก Ph.D. นพ.บุญเลี้ยง กลับไปมหาวิทยาลัยมิชิแกน ที่แอนอาร์เบอร์ สอบได้ปริญญา D.Sc. (มล.เอกชัย จบแพทย์ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้ M.D.)

นพ.โชน กลับมาเป็นอาจารย์กายวิภาคที่ศิริราชใน พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับราชการไม่นานนัก ก็ลาออก ไปประกอบเวชปฏิบัติส่วนตัว นพ.บุญเลี้ยง ไม่กลับมาศิริราชแต่ไปเป็นอาจารย์ที่แผนกอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สุดท้ายเป็นศาสตราจารย์ และคณบดีคณะบัณฑิตวิทยาลัย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสรีไทยสายอังกฤษ เริ่มต้นได้ข่าวว่าสายอเมริกา เพราะราชทูตไทยเดินทางกลับประเทศไทย เสรีไทยสายอังกฤษ มีแพทย์ ๔ คน สำหรับผู้ที่เรียนจบแล้วหรือใกล้จะจบ ทางอังกฤษเอาตัวไว้ให้เรียนจนจบไม่ให้เข้าหน่วยรบ แต่ให้ทำงานในโรงพยาบาลทหาร คือ นพ.สมาน มั่นตรารภรณ์ และ นพ.ลี้ม คุณวิศาล ทั้งสองท่านเป็นนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง สอนกุลหลาบ

นพ.สมาน ขณะนั้นเรียนจบแล้ว จึงได้เข้าทำงานในทางสัตวศาสตร์ในโรงพยาบาลทหาร และสอบได้เป็นผู้เชี่ยวชาญ คือได้ F.R.C.S. เป็นคนไทยคนแรกที่ได้ปริญญานี้ นพ.สมาน กลับมาเป็นอาจารย์สัตวศาสตร์ที่ศิริราช แล้วไปทำงานที่ ร.พ. จุฬาฯ เป็นศาสตราจารย์สัตวศาสตร์ มีชื่อเสียงมากโดยเฉพาะการผ่าตัดหัวใจ

นพ.ลี้ม เรียนจนจบแล้ว จึงได้เรียนต่อจนจบแพทย์ แล้วทำงานในโรงพยาบาลทหาร สอบ F.R.C.S. ได้ที่ Edinburgh หลังสงครามได้ฝึกทางสัตวศาสตร์ ตกแต่ง และกลับมาทำงานที่ศิริราชเป็นหัวหน้าหน่วยสัตวศาสตร์ตกแต่ง ต่อมาเป็นศาสตราจารย์และหัวหน้าภาควิชาสัตวศาสตร์

นพ.เปรม บุรี และนพ.รจิต บุรี เป็นพี่น้องกัน มาเรียนอังกฤษโดยทุนส่วนตัว เพิ่งจะเข้าโรงเรียนแพทย์จึงเข้าฝึกอบรมในหน่วยรบ นายเปรมใช้ชื่อว่านายติน นายรจิตใช้ชื่อว่านายข้า

กลุ่มที่ฝึกทหารเมื่อเดินทางมาถึงอินเดีย แล้ว

ถูกส่งไปฝึกสงครามกองโจรต่อ นพ.เปรม และ นพ.รจิต ถูกส่งไปรบกับกองทัพญี่ปุ่น ในการรุกเข้าสู่แคว้นอารกัน (ยะไข่) ของสัมพันธมิตร ตอนปลาย พ.ศ. ๒๔๘๖

วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เสรีไทยสาย อังกฤษคณะแรก มีนายป่วย อังภากรณ์ นายประธาน เปรมกมล และนายเปรม บุรี กระโดดร่มลงมาที่ชัยนาท ดำรวจจับไปเก็บตัวไว้ที่สันติบาล เดือนเมษายน เสรีไทยคนที่ ๒ มี นายสำราญ วรรณพฤษ, นายธนา โปษยานนท์ และนายรจิต บุรี โดดร่มลงมาที่นครสวรรค์ ดำรวจจับไปเก็บไว้ที่สันติบาลอีก

เสรีไทยทั้งสายอเมริกันและสายอังกฤษ ที่เดินทางเข้าไทยไม่ว่าทางใด ดำรวจของ พล.ต.อ.หลวงอดุลย์เดชจรัส จะจับตัวไปหมด จนกลางปีจึงทำความเข้าใจว่า หลวงอดุลย์เป็นรองหัวหน้าเสรีไทยในประเทศ และให้เสรีไทยทั้งสองสาย ส่งวิทยุติดต่อกับนอกประเทศได้ หลังจากนั้นเสรีไทยทั้งสองสายจึงกระจายกันออกปฏิบัติงาน

สงครามสงบแล้ว นพ.เปรม และ นพ.รจิต ได้เหรียญกล้าหาญ Military Cross ทั้งสองคนกลับไปเรียนต่อ จนจบแพทย์ ศ. นพ.เปรม เรียนต่อทางสัตวศาสตร์ สอบได้ F.R.C.S. กลับมาเป็นอาจารย์ที่ศิริราช เป็นผู้อำนวยการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ จังหวัดอุดรธานี ย้ายไปเป็นหัวหน้าภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ศ. นพ.รจิต จบแล้วเรียนต่อทางอายุรศาสตร์ สอบได้ M.D. กลับมาเป็นอาจารย์ที่ศิริราช เป็นหัวหน้าหน่วยโรคไต เป็นผู้วิจัย ทำไตเทียม ย้ายไปเป็นหัวหน้าภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี และได้เป็นคนบด คนที่ ๒

เสรีไทยสายอังกฤษที่เป็นศิษย์เก่าศิริราชอีกคนหนึ่ง คือ ศ. ดร.กำแหง พलगูร อาจารย์กำแหงเป็นนิสิตแพทย์ ข้ามฟากมาเรียนแพทย์ที่ศิริราชแล้ว ๑ ปี ได้ทุนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปเรียนสัตวแพทย์ เพื่อกลับมาเป็นอาจารย์ในคณะสัตวแพทย์ที่ต้งใหม่เมื่อไทยประกาศสงคราม อาจารย์กำแหงเรียนสัตวแพทย์จบแล้ว จึงเข้าเป็นเสรีไทย ได้ชื่อว่า หลอ ได้ฝึกรบแบบกองโจร และเข้าประเทศไทยโดยทางลับ ปฏิบัติการจนสิ้นสงคราม จึงได้กลับไปเรียนกายวิภาคศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ Ph.D. แล้วได้เป็นอาจารย์ที่

มหาวิทยาลัยแห่งนั้น กลับมาเมืองไทย ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ไม่นานนัก ได้เป็นเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ และก่อตั้งแผนกกายวิภาคศาสตร์ ที่เชียงใหม่

เสรีไทยในประเทศไทย เสรีไทยสายในประเทศ นั้นกว้างขวางมาก ไม่รู้ว่าใครเกี่ยวข้องบ้างนอกจากหัวหน้าสาย เมื่อมีค่ายเสรีไทย จัดฝึกอาวุธสมัยใหม่มากขึ้น ก็ต้องการแพทย์ไปช่วยในค่ายฝึก ศ. นพ.สนอง อุณากร ผู้เคยถูกขอตัวไปช่วยราชการ ในการสร้างเมืองหลวงใหม่ที่เพชรบูรณ์ ทำงานได้ดีเป็นที่รู้จักในกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย จึงถูกเชิญตัวไปเป็นเสรีไทย อาจารย์ไปปฏิบัติงานในค่ายเสรีไทยหลายแห่ง เช่น ที่คลองไผ่ นครราชสีมา จนสิ้นสงคราม นอกจากอาจารย์หมอสองแล้ว แพทย์ในต่างจังหวัดก็ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานของเสรีไทย โดยเฉพาะด้านการรักษาพยาบาล

นิสิตเตรียมแพทย์ และนักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมฯ ที่ต้องหยุดเรียนเพราะสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๖ ถูกเรียกตัวไปฝึกวิชาทหาร นิสิตจุฬาฯ ไปเรียนนักเรียนนายทหารสารวัตร และนักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมฯ เรียนนักเรียนนายสิบสารวัตร โดยได้ฝึกวิชาการเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมวดและผู้บังคับหมู่ให้กองกำลังเสรีไทย เมื่อสงครามสงบ เสรีไทยทั้งสองกลุ่มนี้ได้เรียนต่อ และสำเร็จแพทย์หลายคน นักเรียนนายทหารสารวัตรได้รับพระราชทานยศเป็นร้อยตรีและได้รับเหรียญชัยสมรภูมิเมื่อสงครามเลิกแล้วมาเรียนแพทย์และได้เป็นอาจารย์ในศิริราช เช่น ศ. นพ.มุกดา ตฤณานนท์ นักเรียนนายสิบสารวัตรได้เป็นนายสิบเอกและได้เหรียญชัยสมรภูมิ อดีตนักเรียนนายสิบสารวัตรที่ได้เป็นอาจารย์ศิริราช เช่น รศ. นพ.เชิด เศรษฐี

กองกำลังสำรองสมัยต่าง ๆ

๑) กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าหลวง เสือป่าเป็นกองกำลังสำรองที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาขึ้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นขุนชัยนาทเรนทร ทรงขอพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนแพทย์สมัครเข้าเป็นเสือป่า โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสือป่ากรมพิเศษคือ กรมนักเรียนแพทย์เสือป่าหลวง

๒) ยุวชนนายทหาร รัฐบาล สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งกรมยุวชนทหารขึ้น โดยฝึกยุวชนให้ทำการรบป้องกันประเทศได้ นักเรียนมัธยมเป็นยุวชนทหาร นักเรียนเตรียมอุดมเป็นยุวชนนายสิบ นิสิตนักศึกษาเป็นยุวชนนายทหาร นักศึกษาแพทย์หญิงและนักเรียนพยาบาลเป็นยุวนารี ทำการฝึกอาวุธทั่วประเทศ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ยุวชนทหารจังหวัดชุมพรรบกับกองทัพญี่ปุ่น ยันทหารญี่ปุ่นไว้ได้ตลอดวัน

๓) นักเรียนนายร้อยสารวัตร และนายสิบสารวัตร พ.ศ. ๒๔๘๗ รัฐบาลตั้งกรมสารวัตรทหารขึ้น ตั้งโรงเรียนนายร้อยสารวัตรและนายสิบสารวัตร รับนิสิตและนักเรียนที่ต้องหยุดเรียน ทำการฝึกอาวุธ เพื่อทำหน้าที่ผู้บังคับหมวด และผู้บังคับหมู่ให้กองกำลังเสรีไทย เพื่อสู้กับญี่ปุ่น นักเรียนนายร้อยสารวัตร แต่งเครื่องแบบเหมือนนักเรียนนายร้อย แต่มีเครื่องหมายสห บณอินทนู

๔) นักศึกษาวิชาทหาร พ.ศ. ๒๔๙๒ รัฐบาลตั้งกรมการรักษาดินแดนขึ้น แล้วจัดการสอนวิชาทหารให้นักเรียนและนิสิตนักศึกษา หลักสูตร ๕ ปี เริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่หนึ่ง ถ้าเรียนไม่ตก ก็จะเรียนจบเมื่อเรียนมหาวิทยาลัยปีที่ ๔ ผู้ที่เรียน รด. ปีที่ ๓ ขึ้นไปจะไม่ถูกเกณฑ์ทหาร จบ รด. ปีที่ ๓ จบแล้วติดยศเป็นสิบเอก จบ รด. ปี ๕ จบแล้วคิดตั้งยศเป็นว่าที่ร้อยตรี ปัจจุบันนักเรียนสนใจเรียนวิชาทหารกันมากแต่มักจะเลิกเรียนเมื่อจบปีที่ ๓

เอกสารอ้างอิง

๑. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕-๒๕๐๗ โรงพิมพ์จุฬารัฐฯ พระนคร ๒๕๐๗
๒. ๕๐ ปี โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ๒๔๘๑-๒๕๓๑ อักษรไทย กรุงเทพฯ ๒๕๓๑
๓. ระเบียบการ โรงเรียนราชแพทยาลัย รศ. ๑๒๕ อนุกิจ พระนคร
๔. ระเบียบการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๕๖ มปท.พระนคร
๕. ระเบียบการของคณะกรรมการและวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๖๔ มปท.พระนคร
๖. ระเบียบการ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๗๑ มปท.พระนคร
๗. ทำเนียบข้าราชการ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๔๕๑ จุติวิมล พระนคร ๒๔๕๑
๘. แลงการณมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ๒๔๕๑-๒๔๕๒ มปท.พระนคร
๙. แลงการณมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ๒๕๐๕-๒๕๐๖ รพ.ม.ธรรมศาสตร์ ๒๕๐๕
๑๐. แลงการณมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ๒๕๑๑-๒๕๑๒ รพ.รพ.ธนบุรี ๒๕๑๑
๑๑. แลงการณมหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๑๒-๒๕๑๓ รพ.รพ.ธนบุรี ๒๕๑๒
๑๒. Announcement Faculty of Medicine and Siriraj Hospital. 1956-1957
๑๓. Announcement Faculty of Medicine and Siriraj Hospital. 1963-1964
๑๔. เวชชนิสิต ๒๔๘๒ รพ.ไทยเกษม. พระนคร, ๒๔๘๓
๑๕. หกสิบปีแห่งความร่วมมือระหว่าง คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล กับมูลนิธิโรคหัวใจและหลอดเลือด. หน่วยพิมพ์ศิริราช พ.ศ. ๒๕๒๖
๑๖. ศิริราชร้อยปี. ประวัติและวิวัฒนาการ. วิกตอเรียพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๑
๑๗. จินตนา ยศสุนทร, ทศ พันธุมเสน. จากสงคราม สู่นักศึกษา. พระนคร: ธนาพรสแอนด์กราฟฟิค, ๒๕๔๔
๑๘. หลวงไตรภพยานุการ ประวัติและกิจการแผนกพยาธิวิทยา. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ หลวงไตรภพยานุการ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ โรงพิมพ์รวมมิตรไทย
๑๙. วิเชียร ดิลกสัมพันธ. หกปีในมหาวิทยาลัย. อนุสรณ์ฉลองครบรอบ ๒๕ ปี แพทย์ศิริราชรุ่น ๕๒ พ.ศ. ๒๕๑๔. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยพิทยา
๒๐. Davidson J. The Pacific War, Day by Day. Kent, UK: George Books. 2004.